SOSIALØKONOMEN

5-6

MAI/JUNI 1963

AV INNHOLDET:

Diskusjonsinnlegg om Investeringer og underskudd

Bosetningen i Norge 1960-1980

Vekstproblemer i britisk økonomi

Økonomisk planlegging på kontinentet

I dette nummer:

Redaktørene beklager at det ble nødvendig å sløyfe mainummeret. Det henger delvis sammen med at vi fikk påske i år og dels vansker på trykkeriet med innkjøring av en ny settemaskin. Vi kommer til gjengjeld nå med et dobbeltnummer som vi håper vil falle i lesernes smak.

Vi avslutter i dette nummer referatene fra Sosialøkonomisk Samfunns høstkonferanse 1962 med *professor Preben Munthes* avslutningsmerknader.

Vår leder i forrige nummer om investeringspolitikk og forholdet mellom investeringene og underskottet i utenriksøkonomien har inspirert til flere innlegg. Vi bringer i dette nummer merknader og synspunkter fra *teknisk konsulent Hans Hygen, kontorsjef Arne Lie og avdelingssjef Leiv Vidvei.*

Skattespørsmål blir aldri ferdigdiskutert. For å gi litt mat til diskusjonen har redaksjonen latt utarbede en oversiktsartikkel over Regjeringens skatteprogram av 1961 med anslag over hva det vil gi som nettoresultat for staten, kommunene og skattyterne.

Byråsjef Bjørnulf Bendiksen forklarer og kommenterer Statistisk Sentralbyrås regionale befolkningsprognoser. Artikkelen viser m. a. hvorledes befolkningsutviklingen vil bli i de forskjellige landsdeler og hvordan befolkningsutviklingen vil bli forskjellig for by og land.

Den britiske økonomi har i lengre tid vært preget av stagnasjon og politikken har vekslet mellom aktivitetsstimulering og restriktive tiltak. *Handelsråd Erik Ribu* ser i dette nummer på vekstproblemene i England og gir uttrykk for noen optimisme hva angår den fremtidige utvikling.

Sosialøkonomen har ved flere anledninger tatt opp til drøfting spørsmålet om planøkonomi og den økonomiske planlegging på kontinentet og da spesielt i CEE. I dette nummer presenterer vi noen av de synspunkter professor Ragnar Frisch har gitt uttrykk for i brosjyren «Hva saken gjelder» og stilt disse opp mot det som fremholdes av direktør Sellberg i bladet «Til debatt».

Forøvrig bringer vi i dette nummer studentstoff, bokanmeldelser og konjunkturbarometeret.

Medarbeidere:

Hans Hygen, teknisk konsulent.
Arne Lie (c.o. 1951), kontorsjef i Norges Bank.
Leif Vidvei (c.o. 1950), avdelingssjef i Norges Bank.
Bjørnulf Bendiksen (c.o. 1948), byråsjef i Statistisk Sentralbyrå.
Egil Bakke (c.o. 1952), byråsjef i Finansdepartementet.
Eskild Jensen (c.o. 1952), konsulent i Norsk Utviklingshjelp.
Preben Munthe (c.o. 1946), professor ved Oslo Universitet.
Erik Ribu (c.o. 1947), handelsråd ved den norske ambassade i London.

Innhold:

	Side
Investering i distriktene	1
Skatteannonsen	1
Investeringer og underskott bidrag fra Hans Hygen, Leiv Vidvei og Arne Lie	2
Regjeringens skatteprogram av 1961	8
Bosetningen i Norge 1960—1980, av byråsjef Bjørnulf Bendiksen	10
Praktisk juridisk, økonomisk, sosial oppslagsbok, bokanmeldelse av Egil Bakke	15
Avslutningskommentarer i Sosialøkonomisk høstkonferanse, av prof. Preben Munthe	16
Vekstproblemene i britisk økonomi, av handelsråd Erik Ribu	18
Økonomiske kandidater 1908—1957, bokanmeldelse av Eskild Jensen	21
Studentstoff	22
Sosialøkonomisk raritet	24
Finanskomiteen om full sysselsetting og prisstigning	24
Økonomisk planlegging på kontinentet, utdrag fra artikler av profesor Ragnar Frisch og direktør Tore Sellberg	25
Etienne Hirsch om sjansene for fortsatt fransk planøkonomi	27
Konjunkturbarometer 3. omslagsside.	

Sosialøkonomen utkommer med 10 nummer pr. år og sendes gratis til medlemmene av Sosialøkonomisk Samfunn.

Redaksjonens adresse: Frederiksgate 3, Oslo

Abonnementspris kr. 30.- pr. år.

Løssalg kr. 3.- pr. nr.

Henvendelser om abonnement og forsendelse rettes til

UNIVERSITETSFORLAGET, Nils Juels gate 16, Oslo

Tel. 44 79 00 - Postgiro 15 530

ANNONSEPRISER:

Bakre omslagsside	kr. 300.-
1/1 side	kr. 250.-
1/2 side	kr. 150.-
1/4 side	kr. 90.-
1/8 side	kr. 55.-
1/16 side	kr. 35.-

SOSIALØKONOMEN

TIDLIGERE STIMULATOR

Utgitt av Sosialøkonomisk Samfunn

Redaktører:
EGIL BAKKE ESKILD JENSEN

Redaksjonssekretær: ARNE FAYE *Studentredaktør:* LARS ARESVIK

Nr. 5-6 - 17. årgang - Mai/Juni 1963

INVESTERING I DISTRIKTENE

En av de sterkeste realiteter i norsk politikk er er ønsket om å ta vare på distriktene — økonomisk, kulturelt og sosialt. Det samme gjør seg gjeldende i mange andre land. Lenge før vi utarbeidet Nord-Norgeplanen hadde amerikanerne hatt sin TVA. Italia er nå opptatt av sin Sør-Italiaplan og i England blir investeringene bevisst søkt lokalisert til distrikter som er økonomisk tilbakeliggende.

Det er klart at bakgrunnen for denne politikken både her i landet og i mange andre land ikke bare er en bestemt sosial innstilling. Det underliggende motiv må være at slik politikk er den mest økonomisk fordelaktige. De lavere samfunnsøkonomiske omkostninger som ofte foreligger i samband med investeringer i distriktene sammenliknet med en tilsvarende investering i et allerede utbygd industriområde, kan ofte berettige å foreta investeringen ute i distriktet selv om plasseringen der medfører lavere privatøkonomisk rentabilitet.

Vi kan på den annen side ikke fri oss fra det inntrykk at distriktsinteressene i Norge er så sterke at de har ført til flere ulønnsomme investeringer enn det som rasjonelt kan begrunnes ut fra de samfunnsøkonomiske hensyn. I første rekke gjelder dette tiltak som tar sikte på å opprettholde full sysselsetting i alle deler av landet. Vi skal ikke lenger enn til Sverige for å finne en helt annen mental innstilling til distriktsproblemene. Den offisielle svenske politikk synes å være preget av en ganske hardkokt liberalistisk innstilling til problemet om å opprettholde full sysselsetting i de distrikter som ligger etter i den økonomiske utvikling. Derfor foregår det også i Sverige etter hva vi forstår en storstilt overflytting av arbeidskraft og økonomisk virksomhet fra de fjernere distrikter til de sentrale industriområdene i Syd-Sverige.

Vi er ikke sikre på om den svenske politikk på dette felt er mulig eller riktig å gjennomføre i Norge. Men det er spørsmål om det ikke ville være både i distriktenes og landets interesser om man tok opp til ny vurdering hvilke forutsetninger som må være til stede for at det skal ha noen hensikt å sette i gang bestemte utbyggingstiltak i et område. Sosialøkonomen vil til høsten søke å bringe stoff om disse problemene.

Skatteannonsen

Akedemikernes innstilling til myndighetenes skattepolitikk og spesielt til skatteprogresjonen har vært oppe til diskusjon. Bl. a. i dette blad og på medlemsmøte i Sosialøkonomisk Samfunn har spørsmålet om akademikerne burde engasjere seg i skattediskusjonen og i tilfelle i hvilken form dette burde skje, blitt gjort til gjenstand for drøfting. Det er grunn til å tro at den drøfting spørsmålet ble gjort til gjenstand for innen sosialøkonomenes rekker har påvirket utformingen av Akademikersambandets skatteannonse. Hvis vår innsats i noen grad har medvirket til at annonsen fikk sin gode og balanserte utforming vil vi erklære oss fornøyd. Den kan neppe nå skade våre interesser. Hvorvidt den vil kunne påvirke myndighetenes skattepolitikk er et annet spørsmål.

Investeringer og underskott

I forrige nummer av Sosialøkonomen ga vi i lederen uttrykk for den tanke at hensynet til vår utenriksøkonomiske stilling og den økte tilgang på arbeidskraft, vil gjøre det nødvendig å både redusere investeringsvolumet og samtidig legge om investeringsretningen noe slik at produksjonsutstyret ble en tanke mer arbeidsintensivt og tilsvarende mindre kapitalintensivt enn tilfellet er nå.

Våre betraktninger har vakt endel oppmerksomhet og vi har mottatt innlegg fra kontorsjef Arne Lie og avdelingssjef Leiv Vidvei i Norges Bank og fra teknisk konsulent Hans Hygen. Vi synes disse innleggene er meget interessante bidrag til drøftingen av det problem vi tok opp i vår leder og vi ser gjerne at det blir en fortsatt meningsutveksling om dette ganske fundamentale spørsmål.

Hans Hygen:

Jeg har med interesse lest Deres artikkel.

Problemet De tar opp er vesentlig, men jeg er ganske uenig i Deres forslag til løsning og tillater med i denne artikkel å påpeke noen andre muligheter.

De foreslår at vi både skal holde igjen på investeringene og samtidig skal endre sammensetningen av investeringene, og det synes som om De mener at dette er vesentlige tiltak.

En investering er et enkelt ledd i bedriftspolitikken. Når en bedrift i næringslivet beslutter seg til å investere, så er det en beslutning som må sees i sammenheng med en lang rekke andre beslutninger som tilsammen utgjør ledelsesmønstret i bedriften.

Beslutningen kan ha til hensikt å utnytte en markedssituasjon, den kan ha til hensikt å senke omkostningene eller å omstille produksjonen. En investering kan være helt avgjørende for bedriftens fremtid. Det legges ned meget forarbeid før det tas en beslutning om investering.

Når myndgihetene hindrer at en slik beslutning om investering blir gjennomført ved for eksempel å nekte byggetillatelse, så omgjør myndighetene den vel gjennomarbeidete beslutningen som bedriftsledelsen har tatt og tvinger bedriften til ikke å investere.

Bedriften tvinges til å ta en avgjørelse den selv mener er ganske gal. Et stort og kostbart forarbeid kastes bort. Bedriften får kanskje en knekk, en konkurrent i utlandet får kanskje sjansen i stedet, og mulighetene er for alltid borte. Dessuten går en masse tid og arbeidskraft, overskudd og lyst til innsats bort med det samme.

For det er slett ikke bare spørsmål om å investere, det er i vår dynamiske tid spørsmål om når det skal investeres. Det gjelder å være først ute. En investering som er riktig i dag, er kanskje ganske gal om et år. Det markedet som man skulle ta, er da borte og tatt av en annen, og det er så mye dyrere å erobre et marked fra en annen, enn det er å hoppe inn i markedet som den første som ser det nye latente behovet. En utsettelse er derfor ofte i realiteten et avslag. Ved å gripe inn på denne måten med reguleringer av investeringene ødelegges ledelsesfunksjonens muligheter til å ta fornuftige avgjørelser på et enkelt område, og man river opp hele ledelsesmønstret. Jeg tror ikke det er ved å bremse på initiativ og ved bygge- og investeringsregulering vi bygger det nye i vårt næringsliv.

Det er sikkert riktig at vi ikke kan fortsette vår industriutvikling og vår velstandsutvikling, om vi fortsatt skal satse bare på våre tradisjonelle eksportindustrier, industrier som har sin basis i et norsk råstoffgrunnlag eller i billig strøm. Våre tradisjonelle industrier er svært kapitalkrevende, og markeds- og råstoffbasis er begrenset.

Vi har tradisjonelt vært en produsent av råstoffer og halvfabrikata med basis i spesielle norske naturherligheter, skog, fossekraft, fisk, malmer.

Industrielt har vi stått kolonilandene nærmere enn vi har stått de egentlige industriland.

Den nye basis må være kunnskap og idéer.

Når vi nå skal prøve å skaffe oss en ny basis for vår industri, må det være med bakgrunn i vår idéverden. Vi må basere oss på vår tanke og vår kunnskap og komme videre uten noen basis i naturlige betingelser eller råstoffer. Jeg leste en gang at 80 prosent av basis for moderne industri er mennesket og 20 prosent er kapital, naturlige betingelser og alt annet tilsammen, og jeg tror det ikke er noen dårlig vurdering.

Produksjonen av maskiner og apparater, av transportmidler, av tekstiler og klær, av våpen og ammunisjon, av elektriske artikler som smelteovner og

båndopptakere og mye annet er basert på ingeniørkunst, på produktutvikling, på produksjonsteknikk og på markedsføring. Selvsagt kommer også kapital inn i bildet, men menneskets idéer og oppfinnsomhet er basis, evnen til å gjøre noe annet og bedre enn andre er selve forutsetningen, og evnen til å gjøre det *før* noen annen gjør det samme.

Det er industrien med det oppfinnsomme mennesket som basis som er vår fremtid og som er alle utviklete industrisamfunns fremtid.

Hvorledes skal vi så legge alt til rette for å bygge opp en konkurransedyktig industri på det området?

Våre hjemmeindustribedrifter som arbeider på de områdene det her gjelder, må være basis i det nye, den kjerne det nye skal vokse fram fra. Målsettingen må således være å utvikle våre små og middelstore hjemmeindustrier til konkurransekraftige eksportbedrifter.

Eksporten er fra hjemmeindustrien mangedoblet i de siste ti år, og det tilbakeslaget som har truffet våre konvensjonelle eksportindustrier har ikke truffet eksporten fra hjemmeindustri.

Eksporttallene viser oss således at vi er på rett vei, men det går mye for langsomt. Rentabiliteten i de nye industrier er ofte for svak. Bedriftene er ofte for små til å kunne bære de utviklings-, forsknings- og markedsføringsutgifter som er nødvendig og til å lønne den gruppe fagfolk og eksperter som er basis for slik virksomhet.

Det første tiltak.

La oss erkjenne tidsfaktorens betydning. Vi må forstå det nye industrien arbeider på en ny måte med en langt mer oppdrevet takt.

Hvis en sesongartikkel ikke er fremme til sesongen er det totalt feilslag. Hvis en ny artikkel kommer et halvt år for sent kommer den kanskje inn i et mettet marked og mulighetene for fortjeneste er borte.

Farten blir ofte hektisk og presset på ledelsen stort. Nye produkter skapes, gamle foreldes og går ut, og produktenes levetid er kort. En forsinkelse kan ofte bety at planer må oppgis.

Det er ganske klart at mange av våre tidskrevende, bremsende og regulerende bestemmelser har sin hensikt, men la oss prioritere alle de hensynene som letter omlegningen av industrien foran de hensyn som tilsier regulering og bremsing.

Jeg tenker nettopp bl. a. på byggerestriksjoner og investeringsbebrensninger. La oss helt fjerne alle restriksjoner for bygging i industrien, og la oss håndheve de regler som blir tilbake med konduite og sunn fornuft. Selvsagt vil også dette tiltaket gi noen ulemper, men faren og ulempene med å opprettholde restriksjonene er så mye større.

Såvidt jeg har hørt utgjør den byggekvote som tilfaller industrien ca. 10 prosent av det totale byggevolum i landet. Hvis alle ansøkninger om byggetillatelse ble imøtekommet ville i det første året kanskje industriens volum bli 20 prosent av totalen, det er kanskje mye, men sikkert ikke uoverkommelig.

Det er akkurat nå i den mest dynamiske periode i verdens industrihistorie at vi har sjansen til å komme med i utviklingen. Forsinkelser nå kan sette oss årtier tilbake. Jeg er redd når jeg ser hvorledes tiden løper fra oss, og hvorledes våre muligheter svinner inn.

En kjent radikal politikker karakteriserte en gang vår næringspolitikk slik: Vi kjører med full fart og alle bremsene på.

Det annet tiltak.

Det er to generelle krav til industri i dag, krav som blir demonstrert for oss i den ene industri etter den annen. Det er for det første kravet til dynamikk, kravet til stadig å bringe nyheter i produkutvikling, i produksjonsmetoder og i markedsføring.

Det er for det annet kravet til organisasjon og styrke.

Det engelske konsern, Courtaulds, formulerte nylig i et brev til det engelske Cottonboard dette siste kravet på en klar måte (brevet handlet om bomullsindustrien i Lancashire). Ifølge referater jeg har lest sier Courtaulds at bedriftene må ha rasjonell produksjon og dessuten må de være store nok og finansiert sterke nok til å ha *makten over sin distribusjon.*

Jeg tror dette kravet er generelt.

Det var på grunn av at Freia ikke følte seg finansielt sterke nok til å sikre seg makten over sin distribusjon at den klartseende Throne Holst måtte slutte avtalen med Nestlé.

Store og særlig lønnsomme industrier har sikret seg makten over sin distribusjon. Vi ser hvorledes oljeindustrien og bilindustrien har ordnet seg, vi ser hvorledes aluminiumsindustrien og mange andre følger etter. Det er integrering horisontalt og vertikalt som gir det sikre taket på markedet og som muliggjør stabil avsetning og dermed rasjonell produksjon av store kvanta.

Enten vi liker det eller ikke så er det slik utviklingen vil gå. Våre hjemmeindustribedrifter er alle etter internasjonalt mål svært små, hele norske bransjer med hundrevis av bedrifter er ofte mindre enn et enkelt utenlandsk firma i samme bransje. Vår struktur er, etter mitt syn, så urasjonelt at et meget stort antall bedrifter er i faresonen.

La oss defor prioritere tiltak som legger forholdene til rette for en strukturrasjonalisering. La oss formulere skattelovene og andre lover slik at de direkte oppfordrer til samarbeid og sammenslutninger. Jeg vet at det er åpnet en viss adgang til å nedsette eller frafalle skatt av den nominelle inntekt som fremkommer ved sammenslutninger av firmaer, men la oss gå lengre, la oss begunstige sammenslutningene ved å gå langt i å frita salg av kontrollerende aksjeinteresser eller andre aktiva for inntektsskatt, når formålet er strukturrasjonalisering, og la oss lete fram alle tiltak som kan fremme en ønsket utvikling.

Utviklingen går i dag så raskt at vi ikke kan sette oss ned og vente og se.

Når Statistisk Sentralbyrå viser oss utviklingen i klare tall vil det være for sent.

En lege kan ikke vente med å gripe inn mot en sykdom til dødsfallstatistikken viser ham at det er fare på ferde.

Vi kan ikke vente på at statistikk over import og eksport, statistikk over arbeidsløse og statistikk over konkurser viser oss at det er alvor. Vi må gripe inn med tiltak nå mens det er et godt håp om at tiltakene kan hjelpe.

Leiv Vidvei:

I lederen stilles problemet opp på følgende måte: Under presset av manglende balanse i utenriksøkonomien er det nødvendig bl. a. å begrense investeringene. Hvordan bør investeringene begrenses?

Dette tror jeg er en uheldig måte å stille problemet på. Den er passiv i den forstand at en tar underskottet som noe gitt som vi vil måtte slite med i årene som kommer. Den er negativ, idet det som botemiddel legger hovedvekten på restriktive tiltak.

En mer aktiv, og etter min mening, riktigere problemstilling er den følgende: Vi har i vår utenriksøkonomi et betydelig underskott som må reduseres. Hvilke tiltak bør settes i verk (bl. a. når det gjelder investeringer) for å stimulere eksporten og minske importbehovet? En problemstilling som denne leder mer til å tenke på stimulerende tiltak og en aktiv vekstpolitikk enn på restriktive tiltak, som vanligvis er lite vekstfremmende selv om slike tiltak er nødvendige, og da ofte som korrektiver til de stimulerende tiltakene.

Ser en på økonomisk politikk i andre land, synes de engelske problemstilinger å være av passiv karakter, mens en derimot i Japan, og også i de senere år i Frankrike, har en mer aktiv innstilling (Jfr. f. eks. The Economist's artikler om Japan 1. og 8. september 1962 og diskusjonen i engelsk presse, bl. a. i The Times og The Financial Times om Selwyn Lloyd's politikk.)

I et vedlegg til dette innlegget har jeg på bakgrunn av stillingen til to bedrifter søkte å vise virkningene på eksporten av «positive» og «negative» tiltak, og hvilke virkninger de positive tiltak kan ha på næringsstrukturen.

Et annet spørsmål er om det er noe særlig relevant å diskutere spørsmålet om begrensning av kapitalintensive investeringer når en ønsker å legge forholdene til rette for en høy økonomisk vekst i framtida og en velferdsøkonomisk god utnytting av de udisponible ressurser.

*

For å analysere vekstmulighetene i næringslivet, kan det være av interesse å se på en næringsgruppering som benyttes i Japan i vekstanalyser.

Gruppe 1. *Industries which are uncompetitive by reason of unfavourable natural resources and social conditions.*

Til denne gruppen regnes i Japan kull, ikke jernholdige metaller, papir og tremasse, de fleste jordbruksprodukter osv.

I Norge må en til denne gruppen regne en stor del av våre jordbruks- og gartneriprodukter, og også i en viss utstrekning fiskeprodukter (bl. a. på grunn av ugunstige sosiale forhold), hvalfangst, sildolje og silde- og fiskemelfabrikker (konkurranse fra vegetabilske oljer og fra Chile og Peru).

Gruppe 2. *«Early stage industrialisation» industries.*

Til denne gruppen regnes bomullsvarer, fabrikasjon av symaskiner, sykler, lærvarer, leirvarer, sementproduksjon osv. Dette er industrier som en regnet med vil vise en tilbakegang, om ikke absolutt, så relativt. De er arbeidskrevende industrier som synes å tape terreng for «new-style competitors», hvor produksjonen forutsetter større kapitalinvesteringer, f. eks. plastråstoffer og kunstfibre og produkter av disse stoffene.

I Norge må en vel til denne gruppen regne deler av bergverksdriften, tekstil- og bekledningsindustri, sagbruk, lærindustri, deler av jord og steinvareindustrien som sementproduksjon osv.

Gruppe 3. *Second stage industrialisation industries or capital-intensive industries.*

Denne gruppen omfatter i Japan jern- og stålindustrien, skipsbyggerier, lastebil-, traktor- og bussfabrikkene, mindre komplisert maskinproduksjon, men også massefabrikasjon av optisk utstyr, vanlige transistorradioer osv. Dette er industrier som en regner med fortsatt vekst for.

I Norge må en til denne gruppen regne store deler av den kjemiske industri, primær jern- og metallindustri, deler av maskinindustrien og den elektrotekniske industri (?), skipsfart og luftfart m. m. Ved vurderingen av kapitalintensiviteten i norske bedrifter i denne gruppen jamført med gruppe 2, må det tas hensyn til at de delvis er finansiert utenfra bl. a. ved såkalte prosjektlån.

Gruppe 4. *Third stage industrialisation industries or advanced industries.*

Til denne gruppen regnes bl. a. profesjonelt elektronisk utstyr og dermed også mer komplisert maskinelt utstyr, personbiler, storproduksjon av anleggsmaskiner, fly osv. Det er i denne gruppen en i framtida venter den sterkeste veksten.

Ser en på kapitalintensiviteten i denne gruppen, er den sikkert alt i alt like stor som i gruppe 3. En av grunnene til dette er de store grunnlagsinvesteringene som må til for i det hele tatt å være i stand til å bygge ut industrier av denne karakter. Det er nemlig ikke nok bare å se på de direkte investeringer i slike industrier. En forutsetning for å utvikle slike industrier er betydelige investeringer i personkapital ved å bygge ut læreanstalter, da særlig universiteter og høyskoler, og ved betydelige investeringer i forskningsarbeid ved bedriftene eller forskningsinstitutter.

En annen forutsetning for å bygge ut «Third stage industries» synes å være et betydelig organisasjonsarbeid for å få skapt et samarbeid eller få slått sammen mindre bedrifter. Mens industrier i gruppe 3 kunne bygges opp *nedenfra* ut fra små bedrifter i mindre utviklede industrier (gruppe 2), hevdes det i Japan at «advanced industries» må bygges opp *ovenfra og ned,* dvs. ut fra en større kapitalsterk organisasjon som benytter seg av underleverandører og lærer dem opp til å produsere komponenter til de avanserte industrielle produkter.

På denne bakgrunn synes det lite sannsynlig at vi kan gjøre oss noe håp om å løse vårt valutaproblem ved å konsentrere oss om lite kapitalintensiv produksjon. Det måtte på noe lengre sikt innebære at vi satser på «early stage industrialisation» industriene og den minst kapitalkrevende produksjon i «second stage industrialisation» industriene. Men dette er et område som stadig blir innsnevret ved at det også her utvikles kapitalintensiv produksjonsteknikk. jfr. for eks. tekstilindustrien. Dette ville i stor utstrekning bety at vi satser på industrier i tilbakegang og ikke på growth-industries.

Ser en på forbruket ut fra velferdsøkonomiske betraktninger, går vel også tendensen i retning av større kapitalintensivitet. Når de disponible personlige inntekter har blitt så store at f. eks. de fleste familier har råd til å kjøpe bil, stiger behovet for investeringer i veier, byreguleringer osv. meget sterkt. Skal folk få den best mulige velferdsøkonomiske nytte av sin inntekt som de ønsker å kjøpe bil for, må investeringene i veier osv. følge med. Kapitalkravet i helsesektoren har sikkert også steget sterkt bl. a. ved mer teknisk utstyr til de vanlige sykehusene og ved bygging av spesialklinikker. I undervisningssektoren har en også den tilsvarende utvikling som følge av lengre skolegang og større utdannelsesintensitet. Bruken av økonomiske ressurser til investering i personkapital vil sikkert måtte vise en rask stigning ikke bare ut fra vekstbetraktninger, men også ut fra velferdsbetraktninger.

Velger en å begrense slike former for bruk av ressurser for å minske underskott i vår utenriksøkonomi, innebærer det vel at en først og fremst begrenser investeringer på områder der veksten i velferd ville være størst i forhold til de benyttede ressurser.

*

Konklusjon.

Disse betraktninger synes å peke i retning av at skal en forsøke å gjennomføre en vekstpolitikk både når det gjelder vekst i produksjon og stigning i velferd, er det ikke noen løsning å minske de kapitalintensive investeringer, selv om det nok er muligheter for å oppnå en sterkere vekst ved nye måter å organisere produksjonen på, ved bedre utnytting av den eksisterende kapital osv. Løsningen synes mer å måtte være å foreta en relativ omfordeling mellom direkte privat konsum til fordel for investering og offentlig konsum.

VEDLEGG

I det følgende har jeg begrenset meg til å peke på et par tiltak (som etter det foregående kan karakteriseres som positive tiltak), som i en viss utstrekning skulle kunne tjene som alternativer til restriktive tiltak (som i det foregående er karakterisert som tiltak av negativ karakter). Disse tiltakene skulle kunne bidra noe til å løse underskottsproblemet i utenriksøkonomien, sysselsettingsproblemet, samtidig som det kunne være et ledd i strukturrasjonaliseringsbestrebelsene for å komme over i «third stage industrialisation», hvor samarbeid mellom bedriftene eller konsentrasjon av bedrifter synes å være en vesentlig forutsetning.

I norsk næringsliv er det en rekke bedrifter som har utviklet produkter hvor etterspørselen fra utlandet er større enn det bedriften kan eller tør skaffe seg kapasitet til å levere. For å konkretisere fremstillingen skal jeg ta som eksempel to relativt små bedrifter.

Den ene, Brødrene Hetland A/S, lager bl. a. det maskinelle utstyr til sildolje- og fiskemelfabrikker. I et intervju i Stavanger Aftenblad 1/3—63 sies det at det er innledet samarbeid med Myrens Verksted A/S for å møte eksportetterspørselen. Videre heter det bl. a.:

«Til Peru har Hetland-Myren levert fire sildemelfabrikker, den siste skal settes idrift i mai. I Chile er en fabrikk allerede overlevert, en annen er under montering og en tredje skal sendes nedover i mars.

Ni i alt?

— Mulighet for nye leveranser?

— Agenten vår i Chile sier at han kan selge ni fabrikker — det dreier seg om en verdi på ca. 20 millioner kroner — når det skal være. *Vi vil imidlertid ikke ta på oss så mye.* Selv om vi kunne klare det teknisk, har vi også et stort marked i Peru å ta vare på. Så foreløpig har vi undertegnet kontrakter om levering av tre nye fabrikker i Chile, til en verdi av ca. 8 millioner kroner. I Peru har vi undertegnet kontrakt om levering av kompletteringsutstyr til et par mill. kr., og det er i grunnen slikt utstyr vi er mest interessert i å levere. Hele fabrikker blir ofte vidløftige prosjekter. Man får et begrep om utviklingen når man vet at det i 1960 bare var tre sildemelfabrikker i Nord-Chile, mens ytterligere 20—25 i dag er under bygging eller planlegging, sier Hetland. Også hermetikk- og filetfabrikker begynner å komme.

Stor eksport.

Hetland forteller ellers at selv om det ikke er vanskelig å skaffe bestillinger i Peru og Chile, kan finansieringen bli noe komplisert. Kunden betaler vanligvis 20 prosent kontant og resten over tre til fem år. Norges Bank ser imidlertid med velvilje på denne kapitaleksporten, som nå betyr svært mye for enkelte norske bedrifter — bl. a. Brødrene Hetland. Mellom 50 og 60 prosent av produksjonen i 1962 ble eksportert til Peru og Chile, og i år regner man med å kunne eksportere dobbelt så mye som den totale produksjon i fjor.»

Den andre bedriften har utviklet en noe spesiell maskin. Bedriften er liten med rundt 50 arbeidere og funksjonærer. Etterspørselen fra utlandet overstiger langt kapasiteten, men bedriften har begrenset produksjonen, trolig fordi lederne ikke tør eller vil satse mer.

Felles for begge disse bedriftene er at fabrikasjonen er enkel og relativt lett kan utføres av andre mekaniske verksteder, f. eks. skipsbyggerier. Videre kan etterspørrerne i utlandet lett skaffe seg alternativt utstyr. Når noen har bestemt seg for å bygge en fiskeolje- og melfabrikk eller kjøpe en maskin av den spesielle typen, er det dessuten liten grunn til å tro at de vil vente i noen særlig lang tid, selv om de hadde foretrukket leveranser fra disse bedriftene. En må med andre ord regne med at når disse bedriftene ikke kan levere, betyr det tapt eksport og ikke en forskyvning av eksportmulighetene inn i framtida.

Hvorfor kan, vil eller tør ikke disse bedriftene produsere mer? Finansielle betraktninger spiller sikkert en stor rolle. Den sist nevnte bedriften er en relativt ny bedrift med liten egenkapital og store forpliktelser. Andre bedrifter har ønsket å kjøpe seg inn, men bedriftslederne foretrekker å være uavhengige. De tør trolig ikke ekspandere mer før de har tjent opp en større egenkapital. Ekspansjonen er drevet så langt at bedriften nå vesentlig er blitt en monteringsbedrift som kjøper deler fra andre mekaniske verksteder i det samme område. Eierne har ikke selv hatt nok kapital til kjøp av tilstrekkelig med verktøymaskiner for å skape en intergrert bedrift. De lager bare et produkt, og på noe lengre sikt kan det etter deres vurdering kanskje være usikkert om

salgsmulighetene for denne spesielle maskintypen vil være like store som nå. De mener kanskje det er uforsvarlig å utvide bedriften og ansette mange flere arbeidere og funksjonærer for senere å risikere å måtte gå til oppsigelser. For Brødrene Hetland er det siste moment sikkert enda mer avgjørende. De regner trolig med at den sterke investeringsvirksomheten i Chile og Peru er av relativt kortsiktig karakter, og at det kan være vanskelig å få utnyttet en større kapasitet når investeringsboomen er over. I tillegg kommer risikoen ved finansiering av eksporten. Alt i alt må de motivene disse bedriftene har for ikke å utvide produksjonen betraktes som sunne og forståelige ut fra et privatøkonomisk synspunkt.

Neste spørsmål er om det finnes noen muligheter til å utnytte disse eksportmulighetene. Disse bedriftene må da *overtales* til å gå med på større leveranser fra Norge, og da trolig ved at andre bedrifter tar over en større del av produksjonen. Dette kunne kanskje skje ved at Brødrene Hetland overlot produksjonen av enklere utstyr til andre bedrifter, og ved at den andre bedriften fikk laget et visst antall ferdige maskiner av et annet større mekanisk verksted (med nødvendig garanti for at denne bedriften ikke begynte tilsvarende produksjon) eller, dersom det er teknisk mulig, fikk andre bedrifter til å levere f. eks. ferdig monterte hoveddeler til maskinene. Dersom salgsmulighetene, som disse bedriftene har nå, ble fullt utnyttet, ville de stå mye sterkere i framtida ved større leveranser av kompletteringsutstyr og reservedeler. Som det går fram av det foregående sitat, ble det fra Brødrene Hetland A/S uttalt at det var slike leveranser en var mest interessert i. Videre måtte bedriftene trolig *avlastes for en økning i den finansielle risiko.*

Begge disse oppgavene skulle det være naturlig for institusjoner som Industridepartementet, Norges Eksportråd, Mekaniske Verksteders Landsforbund, Forretningsbankenes Finansierings- og Eksportkredittinstitutt å arbeide med.

Like viktig som å overtale bedrifter med eksportmuligheter til å få til større eksportleveranser, er det å *overtale andre bedrifter til å ta på seg ekstraordinære oppgaver* eller leveranser som de ikke er sikre på vil være av mer varig karakter, og som de selv ikke kan påvirke etterspørselen etter gjennom sitt salgsapparat. Det skal sikkert mye til at f. eks. en større bedrift er villig til å produsere de spesielle maskintypene på lisens for så små bedrifter. Men kunne en skape en utvikling i norsk næringsliv der liknende oppgaver stadig var aktuelle, ville bedriftene med større trygghet kunne påta seg slik produksjon, uten at de forlangte meget stor fortjeneste på ekstraordinære underleveranser. Dermed ville en langt på vei ha overvunnet en av de organisatoriske hindringene for «third stage industrialisation», som forutsetter underleverandører og produksjonssamarbeid.

Men for å få dette til, trenges det som en kanskje med et passende uttrykk kunne kalle «*industriell samarbeidsakkvisisjon*».

Visstnok har det vært en utvikling den senere tid mot større samarbeid og konsentrasjon av bedrifter. De to omtalte bedriftene er aktivt med i slikt samarbeid. Likevel er det sikkert mange bedrifter hvor eksportmulighetene ikke blir utnyttet på grunn av manglende samarbeid og organisasjon. Dette tyder på at det er behov for at det blir gjort mer på dette området, f. eks. ved pågang og støtte fra offentlige organer.

Jamfører en tiltak av denne karakter for å minske underskottet på utenriksøkonomien, med generelle restriktive tiltak, f. eks. en kredittpolitisk tilstramning, vil en nok med stor sikkerhet kunne si at tiltak av den første kategori ville kunne øke eksporten fra de to nevnte bedrifter, mens den direkte virkningen av en ytterligere restriktiv penge- og kredittpolitikk heller ville hemme deres virksomhet.

Arne Lie:

1. Knappheten på arbeidskraft kan bli like stor som før.

Et vesentlig utgangspunkt for ønsket om å vri produksjonsveksten og investeringene i mer arbeidsintensiv retning er den forventede økning i tilveksten av den arbeidsføre befolkning. Den naturlige tilgang på arbeidskraft vil i 60-årene sannsynligvis bli 9 000 personer årlig, mot en økning i yrkesbefolkningen på 3 500 personer i året i 50-årene. Vi ønsker med andre ord å skape flere arbeidsplasser med et gitt, eventuelt noe redusert investeringsvolum. Arbeidsplassene må bli noe billigere i anskaffelse, og produksjonstilveksten mer arbeidsintensiv og mindre kapitalintensiv enn før.

Antakelsen om at vi i tiden fremover får en rikeligere tilgang på arbeidskraft sammenliknet med 50-årene kan kanskje vise seg ikke å holde stikk.

Overflyttingen av arbeidskraft fra primærnæringene vil bli noe mindre enn før. Antall årsverk i primærnæringene (hovedsakelig jordbruket) ble i 50-årene redusert med bortimot 10 000 i året. Denne tendensen vil fortsette, men i sterkt redusert tempo. Kanskje vil nedgangen i arbeidskraftreserver, som vi hittil har kunnet trekke på fra primærnæringene, bli like stor som den fremtidige tilvekst i den arbeidsføre befolkning.

I prognosene over yrkesbefolkningen er det forutsatt at veksten i skolehyppigheten ikke vil bli så sterk i 60-årene som den var i 50-årene. Hvis vi hadde bygget på samme vekst i skolehyppighet i inneværende 10-år ville den beregnede vekst i yrkesbefolkningen bli vesentlig lavere enn de ovennevnte 9 000 pr. år.

2. Arbeidsintensive produkter kan i virkeligheten være meget kapitalkrevende — på en annen måte.

Norsk næringsliv ligger ikke til rette for lavkostproduksjon i den forstand at arbeidskostnaden pr. time pr. mann er særlig lave. Det er ikke utviklingslandenes situasjon og problemstilling vi står overfor. Siden Norge er et industriland og den fremtidige utvikling ligger i å bli mer industriintensiv, må en eventuell vridning i investeringene og produksjonen

i mer arbeidsintensiv retning representere arbeidsinnsats av meget høy og fagmessig standard. En større innsats av arbeidskraft av en slik kvalitet kan imidlertid ikke fremskaffes i en håndvending. Utdannelsen av teknisk og merkantilt høyverdig arbeidskraft er en meget kapitalintensiv prosess og er særdeles tidkrevende. Den tekniske og organisasjonsmessige oppbygging av undervisningsvesenet kommer her inn med full tyngde. Ofte er det bare tilsynelatende at moderne industriprodukter inneholder en stor andel arbeidsinnsats og en relativ liten andel kapitalinnsats. Det er bare i de individuelle bedrifters kalkyle at denne kostnadsfordeling stiller seg slik. En vesentlig del av arbeidskostnadene er i virkeligheten kapitalkostnader fra andre sektorer av samfunnet, først og fremst fra undervisningssektoren.

3. Arbeidsintensive produkter er vanskelig å markedsføre.

Norge har vært og er fremdeles produsent hovedsakelig av råvarer og halvfabrikata. Med mer industriintensiv produksjon vil vi møte konkurransen fra de store tradisjonelle industriland i større grad enn nå og på et langt bredere felt. Dette vil særlig være tilfelle hvis vi satser på arbeidsintensive produkter. På dette felt har vi vanligvis ingen naturgitte fortrinn. Denne konkurranse forutsetter igjen større investeringer i merkantile kunnskaper, jfr. punkt 2.

4. Arbeidsintensive produkter kan vanskelig løse distriktsproblemene.

Industriprodukter som er særlig arbeidsintensive forutsetter et industrimiljø og et mer sammensatt bysamfunn. Industriell sysselsetting av utkantbefolkningen krever imidlertid i første omgang enkle arbeidsoperasjoner som lar seg fort lære. Slike enkle arbeidsoperasjoner finner vi ofte i de større kapitalkrevende nøkkel-bedrifter f. eks. aluminiumsverk.

5. Investeringenes sammensetting er bestemt av det bestående produksjonsutstyr.

Omkring 4/5 deler av ekspansjonen i industrien etter krigen har tatt formen av utvidelser av bestående bedrifter. Dermed blir både investeringenes og produksjonens sammensetning i stor utstrekning gitt. En vridning av produksjon og investeringene er derfor meget vanskelig å gjennomføre på kort sikt. Det blir i første omgang den siste 5-del av den industrielle vekst som påvirkes av nye tiltak overfor investeringene og nyetableringer. Det må følgelig ganske kraftige virkemidler til hvis vi ønsker en vesentlig endring i investeringenes og produksjonens sammensetning.

6. Er importandeler, arbeidsintensive/kapitalintensive produkter relevante kriterier for styringen av produksjonsveksten?

Vi foretar ofte en distinksjon mellom særlig importkrevende og mindre importkrevende investeringer og produksjon.

(i) Hvis vi ønsker å begrense investeringene til et gitt volum (eventuelt redusere det noe), men ta sikte på en lavere importhandel i investeringene, ligger det implisitt i dette resonnement at det finnes ledig innenlandsk produksjonskapasitet som kan dekke en større del av investeringene. Kan vi oppnå en slik endring i forsyningskildene når vi forutsetter full sysselsetting i utgangspunktet?

(ii) Importhandelen i produksjon og investeringer og produksjonens importsparende karakter er ofte kriterier som legges til grunn i resonnementer om hva slags produksjon og investeringer vi bør satse på for å redusere driftsunderskuddet overfor utlandet. Disse kriterier kan neppe være relevante hvis vi forutsetter at Norges næringsliv skal integreres i en verdenshusholdning. Må ikke styringen på investeringene og produksjonsvirksomheten i en åpen økonomi bli bestemt av den *relative produktivitet* på de forskjellige mulige vekstområder sammenliknet med verdensøkonomien for øvrig? Vi kan ikke alltid legge til grunn kriteriene «kapital» eller «arbeidskrevende næring eller investering» for vår økonomiske politikk. Vanligvis er heller ikke import- eller eksportandeler egnede kriterier for vår investerings- eller produksjonspolitikk. *Et mer relevant utgangspunkt synes å være et mål for produktiviteten av de alternative prosjekter som vi i praksis har reelle muligheter for å realisere.* En viktig faktor som ofte er bestemmende for muligheten av å realisere et prosjekt er tilgangen av ledig eller underbeskjeftiget arbeidskraft.

forskningsassistent

Ved
INSTITUTT FOR SKOGØKONOMI
skal det med bevilgning fra Statsfondet for skogindustri og skogbruk ansettes en forskningsassistent.
Det søkes etter en yngre forstkandidat, sosialøkonom eller siviløkonom.

Arbeidsområdet er analyser av tømmerets råstoffverdi, og det kreves særlig kjennskap til kostnadsregning og videre til produksjonsteknikk i skogbruk og skogindustri. Stillingen lønnes etter lønnsklasse 16 i statens regulativ. Søknader sendes snarest til

Institutt for skogøkonomi - Vollebekk

REGJERINGENS

„skatteprogram"

AV 1961

RESULTATENE FRA STATEN, KOMMUNENE OG SKATTYTERNE

I St.meld. nr. 54 (1960—61) — Retningslinjer for skattepolitikken — ble skatter, avgifter, trygdepremier og overføringer til private tatt opp til samlet vurdering. Man hadde samlet opp problemer og forslag og gode idéer i mange år, og disse skulle vurderes samlet og i sammenheng med de totale virkninger av vårt skattesystem. På en rekke punkter ble foreslått endringer. Men alt i alt kom skattesystemet nokså uberørt gjennom denne prosessen. Etter Regjeringens oppfatning burde hovedtrekkene i skattesystemet opprettholdes. Foruten de konkrete forslag ble det i regjeringens dokument også pekt på hvilke spørsmål som burde utredes nærmere i årene framover; det er nå i arbeid flere komitéer som har sitt utspring i dette. De prinsipielle sider ved kommuneskattleggingen ble også vurdert i Skattemeldingen, fordi skattleggingen til kommuner må sees som ledd i et større system av overføringer mellom det offentlige og de enkelte borgere. På denne bakgrunn og på grunnlag av de innstillinger som Skatteutjamningskomitéen av 1946 hadde avgitt, la Regjeringen i St.-meld. nr. 40 (1961—62) fram sitt syn på skatteutjamningsspørsmålet og på spørsmålet om fordelingen av samfunnsoppgavene mellom staten og kommunene.

Den rekke skatteforslag og forslag til endret funksjonsfordeling mellom stat og kommuner som var lagt fram i de to meldingene til Stortinget, må sees som et hele. Betydningen av dette ble sterkt understreket fra Regjeringens side, både i de to dokumentene og under den store skattedebatten i Stortinget i juni 1962. På noen områder fulgte Stortinget ikke Regjeringens opplegg. I det følgende er det gitt et sammendrag av de endelige vedtak som ble fattet, og det er gjort rede for hvordan de vil påvirke skatteinntektene. Det var på forhånd på det rene at så vel skattyterne som kommunene — ved en isolert betraktning — ville ha liten grunn til å begeistres for enkelte av forslagene. Behandlingen av skatteprogrammet i Stortinget viste da også at «populære» tiltak fant unison ressonans, mens de mer «upopulære» sider ved forslagene møtte adskillig motbør. Alt i alt innebærer likevel det skatteprogram som det i fjor sommer ble fattet Stortingsvedtak om, små avvik i forhold til det opplegg for skatteendringer som Regjeringen hadde lagt fram.

Endringene trer ikke i kraft samtidig. Noen trådte i kraft fra 1. januar i år, de siste vil få virkning fra 1. januar 1965.

1. *De kommunale reduksjonstabellene.*

Fra og med 1963 sløyfes den dårligste tabell II, og fradragene i alle tabeller økes med ca. kr. 300. Fra og med 1965 tas det sikte på ytterligere lempninger, både ved å sløyfe de ugunstige tabeller, og ved å heve de skattefrie fradragsbeløp i de gjenværende tabellene.

2. *Minstegrense for inntekt til beskatning.*

Grensen for minste inntekt til beskatnnig heves fra 1963 til 180 prosent av klassefradraget i klasse 1 (tidligere 150 prosent).

3. *Barnetrygden.*

Fra 1. januar 1963 er satsene hevet og gjort progressive m. h. t. barnetallet: For 2. barn kr. 400,—, for 3. barn kr. 500,—, for 4. barn kr. 600,— osv. Tidligere var satsen kr. 300,— for hvert barn.

4. *Den kommunale tilleggsskatt.*

Denne er fra og med 1963 omdøpt til «Skatteutjamningsavgift», og tilfaller i sin helhet Skatteutjamningsfondet. Tidligere fikk kommunene beholde ⅓ av den. Samtdig bortfaller statstilskottet til dette fondet.

5. *Progresjonssatsene for statsskatten.*

For 1963 endres de første trinn i progresjonen slik:

Før 1963:
0—18 000 10%
18 000—25 000 15%
25 000—32 000 20%

Fra 1963:
0—22 000 10%
22 000—26 000 15%
26 000—32 000 20%

6. *Omfordeling av utgifter mellom stat og kommuner.*

a) Staten overtar hele barnetrygden fra 1963, tidligere ytte kommunene 1/8.
b) Økte statstilskott til veier, skolebygg, politi-, lensmannsutgifter (1963—65).
c) Staten overtar likningskontorene fra 1965.
d) Staten overtar arbeidskontorene fra 1963.
e) Formuesskatten til staten fra etterskottspliktige overføres fra 1965 til kommunene (Skatteutjamningsfondet).
f) Statstilskottene til Skatteutjamningsfondet sløyfes fra 1965.

Hvis man går ut fra som en hypotetisk forutsetning at skattegrunnlaget holder seg uendret fra 1961 til 1965, vil de ovennevnte endringene føre til en skattelette på 384 mill. kroner, og en økt tilgang til Skattefordelingsfondet på 22 mill. kroner. Dette motsvares av 312 mill. kroner i mindre skatteinntekter for staten, og 94 mill. kroner i mindre skatteinntekter til kommunene. I oppstillingen nedenfor er vist de enkelte elementene i denne omfordelingen av inntekter mellom staten, kommunene, Skattefordelingsfondet og skattyterne. Tallene er i mill. kroner.

	Stat	Kommuner	Skatte-fordel.-fondet	Skatt-yterne
Nye reduksjonstabeller, kommuneskatt		—300		300
Endringer i barnetrygden				
Kommunenes utgiftsandel (1/8) overtas av staten	— 25	25		
Innføring av progressive trygdesatser	— 40			40
Inntektsskatt til staten, heving av de to første progresjonstrinn til henholdsvis kr. 22 000 og kr. 26 000	— 44			44
Staten overtar likningsvesenet	— 43	43		
Refusjon til kommunene for skatteinnkreving og revisjon faller bort	4	— 4		
Økte tilskott til veger	—120	120		
Økte statstilskott til skolebygg	— 30	30		
Driftstilskott til videregående skoler	— 7	7		
Utgifter over til staten — politi, lensmenn, arbeidsformidling	— 8	8		
Finansieringsordning for Skattefordelingsfondet:				
Formuesskatt til staten på etterskottspliktige overføres til Skattefordelingsfondet	— 29		29	
Statstilskott til Skattefordelingsfondet sløyfes	30		— 30	
Tilleggsskatten sløyfes		— 23	— 57	
Innføring av «Skatteutjamningsavgift», utskrives etter samme regler som den tidligere tilleggsskatt			80	
Samlet virkning av vedtatt program	—312	— 94	22	384

Stortingets vedtak avvek som nevnt noe fra Regjeringens forslag. De viktigste forslag som ble forkastet var:

1. Ensartet sats på 20 prosent for kommuneskatt for bedrifter (etterskottspliktige) i alle kommuner.
2. Oppheving av den kommunale tilleggsskatt.
3. Som en fremtidig finansieringskilde for Skattefordelingsfondet ønsket Regjeringen 35 prosent av den komunale inntektsskatt fra bedriftene (etterskottspliktige).
4. Endrede satser for alderstrygdpremiene og premiene til uføretrygd og krigspensjonering.

I samsvar med Regjeringens forslag er det satt i verk utredning av følgende spørsmål:

1. Spørsmålet om å bringe skattleggingen av selvstendige næringsdrivende mer på linje med selskapsskattleggingen.
2. Skatteplikt for gevinst ved salg av verdipapirer utenfor næringsvirksomhet.
3. Utforming av en lønnsskattordning.

Bosetningen i Norge 1960-1980

I denne artikkelen gir Bjørnulf Bendiksen en oversikt over de forutsetninger som Statistisk Sentralbyrås befolkningsprognose bygger på og gjennomgår deretter de mest karakteristiske resultater som prognosene for de enkelte landsdeler og de forskjellige kommunetypene viser.
Til slutt gjør Bendiksen enkelte refleksjoner omkring prognosetallene ut fra en velferdsøkonomisk vurdering.

En regional befolkningsprognose — Av byråsjef Bjørnulf Bendiksen

I løpet av 1962 og de første par måneder av 1963 har Statistisk Sentralbyrå offentliggjort befolkningsprognoser for hver enkelt kommune i Norge.[1]) Det er gitt tall for årene 1960, 1965, 1970, 1975 og 1980, og tallene er spesifisert etter alder stort sett i 10-årlige aldersgrupper. Det kan synes dristig å beregne befolkningsprognoser for deler av et land, og spesielt for så små enheter som de enkelte kommuner. Imidlertid er interessen for regional statistikk økende. Det skyldes ikke minst at offentlige og private organer nå i sterkere grad søker å ta seg av de enkelte regioners problemer og få i stand en effektiv utnytting av de enkelte regioners muligheter. Ved regional planlegging møter en snart behovet for befolkningsprognoser. Prognosene kan være til god hjelp ved planleging av f. eks. fremtidig boligbygging, offentlige investeringer i skoler, sykehus og gamlehjem, ved estimering av den fremtidige yrkesbefolkning i et område eller når en skal gjøre et overslag over fremtidige sosialbudsjetter. Prognosene blir imidlertid mer og mer usikre jo mindre regioner en tar for seg. Går en så langt ned som til de enkelte kommuner, kan tallene, i hvert fall for små kommuner, ikke gi annet enn et bilde av hovedtendensen i utviklingen. Selv slike prognoser har det likevel vært stor interesse for.

Egentlig burde regionale prognoser bygge på modeller som ikke alene tar for seg de befolkningsmessige faktorer, men som integrerer i seg også den økonomiske utvikling innen regionen. På den måte ville en få fram det virkelige samspill som eksisterer mellom de økonomiske og befolkningsmessige faktorene. Slike totalanalyser er det imidlertid ikke mulig å foreta; for det første har vi for lite kjennskap til det bakenforliggende årsakskompleks, og selv om vi hadde hatt en god og holdbar teori, ville vi neppe hatt de nødvendige statistiske data. Regionale befolkningsprognoser må derfor bygge på sterkt forenklede forutsetninger, og som regel nøyer en seg med å ta hensyn bare til rent befolkningsmessige faktorer.

De forutsetninger prognosen bygger på.

Byråets prognoser er utført etter den såkalte komponentmetoden, dvs. at med utgangspunkt i folketallet på et tidspunkt der en kjenner alders- og kjønnsfordelingen, er befolkningen skrittvis regnet fram, idet en har tatt hensyn til faktorene fruktbarhet, dødelighet og vandringer.

Hva en befolkningsprognose vil gi som resultat, avhenger helt og holdent av de forutsetninger den bygger på. Når forutsetningene er valgt, står det bare mekaniske framregninger igjen. Regneoperasjonene viser hva konsekvensen av forutsetningene blir, og de som utfører en befolkningsprognose har slett ikke noen spesiell evne til å se inn i framtiden.

Når det skal beregnes prognoser for så mange enheter som tilfellet har vært ved Byråets kommuneprognoser, må forutsetningene nødvendigvis trekkes relativt skjematisk opp. Alle som skal bruke prognosetallene bør gjøre seg opp en mening om forutsetningene er realistiske for de områder de er interessert i, og det vil derfor være nødvendig å se litt nærmere på dem.

Folkemengde.

Prognosen har tatt utgangspunkt i alders- og kjønnsfordelingen i de enkelte kommuner ved Folketellingen 1/11—1960.

Fruktbarhet.

Utgangspunktet har her vært fødte pr. 1 000 kvinner i de enkelte aldersklasser i årene 1958—1959. Da fruktbarheten imidlertid viser relativt store regionale variasjoner, er tallene for hver kommune multiplisert med en korreksjonsfaktor. Som korreksjonsfaktor har en brukt forholdet mellom det registrerte antall fødte i hver kommune i årene 1956—1959 og det tall en kommer fram til om hver kommune hadde hatt samme fruktbarhet som riket i 1958—1959.

[1]) Tallene er publisert i de kommunehefter som Byrået i forbindelse med Folketellingen 1960 har utgitt for hver kommune, og som inneholder de viktigste tellingsresultatene for kommunen.

Korreksjonsfaktoren varierte fra omkring 0,7 for Oslo til 1,5 og mer i en del kommuner, spesielt på Vestlandet og i Nord-Norge.

Ut fra disse forutsetningene er det fruktbarheten i de enkelte kommuner i årene 1956—1959 som blir utslagsgivende for fødselstallene i prognosen. Når en skal vurdere hvor realistiske forutsetningene er, må en være klar over at alderen ved inngåelse av ekteskap har gått sterkt ned i årene etter krigen. Dette må indirekte ha ført med seg en noe høyere fødselshyppighet pr. 1 000 kvinner enn en ellers ville hatt. Da det i det lange løp ikke er mulig at ekteskapsalderen skal fortsette å synke i samme tempo som i slutten av 1950-årene, ligger kanskje fødselstallene i prognosen noe høyt. På den annen side har en i prognosen fått med virkningen på fødselshyppigheten av at en stadig større del av kvinnene i årene framover kommer til å bo i strøk hvor fødselhyppigheten normalt ligger lavt. Ved prognoser for hele landet får en i alminnelighet ikke tatt hensyn til denne virkningen.

Dødelighet.

Prognosene har tatt utgangspunkt i Byråets dødelighetstabeller for årene 1951—1955. Det var ikke mulig å nytte erfaringene for femårsperioden 1956—1960, fordi prognosene ble beregnet for hver enkelt kommune så snart tellingsresultatene forelå, og altså før en hadde resultatene for hele landet slik at nye dødelighetstabeller kunne regnes ut. Dødelighetstabellene fra 1951—1955 var imidlertid bare utgangspunktet for beregningene og det ble forutsatt at dødeligheten i løpet av hver femårsperiode (etter 1951—1955) vil synke med 10 prosent i alderen opp til 50 år, 5 prosent i alderen 51—59 år og 2 prosent i aldersklassene fra og med 60 år. Det er ikke gjort korreksjoner for regionale variasjoner i dødeligheten, da slike variasjoner er relativt små.

Vandringer.

Byrået har en god flyttestatistikk som bygger på de flytteattester som skrives ut når en person skifter bostedskommune. Prognosene bygger på flyttestatistikk for årene 1957—1959. Kommunene er skilt i tre grupper: innflyttingskommuner, utflytningskommuner og kommuner hvor innflytning og utflytning så noenlunde balanserte. Utflytningskommunene har en igjen delt i grupper etter den relative størrelse av nettoutflytningen. Menn og kvinner ble beregnet etter hver for seg, og for hvert kjønn ble det brukt fire grupper av kommuner. For hver gruppe er nettoutflytningshyppigheten regnet ut for de enkelte femårige aldersklasser. Nettoutflytningen er så beregnet etter kjønn og alder i de enkelte år framover i hver utflytningskommune, idet en har gått ut fra at hyppigheten vil være konstante over prognoseperioden. Ved addisjon av tallene for alle utflytningskommuner for hvert kjønn og aldersklasse får en, etter korreksjon for nettoutvandringen fra Norge et totaltall for nettoinnflytningen til innflytningskommunene. Denne er så fordelt på de enkelte innflytningskommuner, slik at kommunene har fått samme del av den totale nettoinnflytningen i hver aldersklasse som de hadde i årene 1957—1959.

Ved beregningen av de innenlandske vandringene har en altså gått ut fra at i kommuner med overveiende utflytning er nettoutflytningen i hver aldersklasse proporsjonal med aldersklassens størrelse. En har videre forutsatt at strømmen av utflyttere fra utflytningskommunene fordeler seg på innflytningskommunene slik at hver innflytningskommune får en like stor del av «vandrerne» i en aldersklasse som de hadde i årene 1957—1959.

Flytningene spiller en så sentral rolle ved regionale prognoser at det kan være grunn til å se litt nærmere på dem. I tiåret 1951—1960 var det i gjennomsnitt pr. år ca. 160 000 personer som flyttet fra en kommune til en annen, noe som vil si at vi hadde et tall på «interkommunale» flytninger som var omkring halvparten av folketallet ved begynnelsen av perioden. Svært mange av flytterne er imidlertid en slags «Tordenskjolds soldater» som til dels kan flytte tilbake til den opprinnelige hjemstavnskommune. Men flyttestrømmen setter også varige spor etter seg. Særlig merkbar er flyttestrømmen mot fylkene omkring Oslofjorden, som i tiåret fikk en direkte tilvekst på 62 000 personer på grunn av innflytning. Ca. en tredjedel av disse kom fra Hedmark og Oppland, men også fra de øvrige landsdelene flyttet de fleste til Oslo-området. Nord-Norge hadde dessuten en betydelig nettoutflytning til Vestlandet, Buskerud, Telemark og Trøndelag. Sett i forhold til folkemengden utgjorde nettoutflytningen i årene 1951—1960 i gjennomsnitt 5,6 pr. 1000 pr. år for Hedmark og Oppland, 5,0 for Nord-Norge, 3,0 for Trøndelag og 1,5 for Vestlandet.

Ser en på flyttebevegelsen mellom de enkelte landsdeler, viser det seg at den store nettoutflytningen fra Hedmark—Oppland i det alt vesentlige gikk til Oslo-området. Buskerud—Telemark som hadde en nettoutflytning til Oslo-området på om lag 7 000, hadde samtidig en nettoinnflytning fra andre områder på nærmere 9 000. Nord-Norge hadde i årene 1951—1960 nettoutflytning til alle andre områder.

Samtidig med at det foregår flytninger mellom landsdelene, skjer det tilsvarende flytninger mellom de forskjellige kommunetyper. Hvert år er det nå en nettoflytning på omkring 10 000 personer fra spredtbygde kommuner til tettbygde. Halvparten av nettoflytningen til de tettbygde kommunene foregår mot forstadskommunene til de store byene, mens byene selv mottar en vesentlig mindre del enn forstadskommunene.

Flyttetilbøyeligheten varierer sterkt med alder. Både for menn og kvinner er den størst i alderen 20—24 år, og en god del høyere for kvinner enn for menn. I de typiske utflytningskommunene er utflytningen av kvinner størst i alderen 15—19 år, og den kan bli så stor at et årskull av kvinner halveres på grunn av utflytning over en femårsperiode. Det skjer imidlertid en ganske stor tilbakevandring av kvinner til disse kommunene, slik at nettoutflytningen fra slutten av 20-årsalderen i gjennomsnitt ikke overstiger 1—2 prosent pr. år.

I det hele følger flytningene i de forskjellige aldersklassene et interessant mønster. I de aldersklassene der flyttetilbøyeligheten er størst, skjer tilflytningen til de store sentra, mens familiene med barn først og fremst søker til forstadskommunene. Det kan være tilstrekkelig å illustrere dette med

eksempler fra Oslo-området, men vi finner også tilsvarende forskjeller omkring de andre større byene. I aldersklassen 15—19 år foregår nær halvparten av nettoflytningen i landet til Oslo, og i aldersklassen 20—24 år er det tilsvarende tallet 40 prosent. I de aldersgrupper der det er vanlig at familiene har barn i skolealderen eller førskolealderen, altså omkring 30—44 år for menn og 25—44 år for kvinner, skjer det omtrent ikke nettoflytning til Oslo, dvs. at inn- og utflytning balanserer. I aldersklassen 45—59 år skjer det imidlertid igjen en ikke ubetydelig nettoinnflytning til byen. Sammenlikner vi nå dette med en forstadskommune som Bærum, finner vi en helt annen tendens. I aldersklassen 15—19 år foregår bare 5 prosent av nettoflytningen til Bærum, mens prosentallet i aldersklassen 30—45 år ligger nærmere 20. Siden innflytterne til Bærum stort sett er familier med barn, skjer også ca. 20 prosent av nettoflytningen i alderen under 10 år til Bærum. Alle slike variasjoner i flyttemønsteret har prognosene tatt hensyn til.

Selv for relativt få år siden ville det vært et uoverkommelig arbeid, med de midler som normalt står til disposisjon, å beregne prognoser for de enkelte kommuner med så vidt detaljerte forutsetninger som i dette tilfelle. Når det har vært mulig å gjøre dette nå, skyldes det utviklingen på regneteknikkens område. Ved hjelp av de databehandlingsmaskiner som Byrået nå har, kunne tiden for regnearbeidet for hver enkelt kommune bare måles i sekunder.

Hovedresultatene fra prognosen.

Prognosen viser at totalbefolkningen i Norge vil stige fra 3 591 000 ved folketellingen i 1960 til 4 270 000 ved utgangen av 1980. Stigningstakten vil være større i slutten av perioden enn i begynnelsen, fordi vi etter hvert får større kull i de familiedannende aldersgruppene. Virkningene av dette vil mer enn oppveie den stigning i tallet på dødsfall som vi kan vente siden det også kommer store kull opp i de eldres rekker.

Tallene for hele landet er ellers ikke de mest interessante ved denne prognosen, fordi vi kjenner dem fra tidligere beregninger. Det kan kanskje likevel være grunn til å nevne at det som sterkest vil prege utviklingen er veksten i tallet på gamle og i aldersgruppen 20—29 år. Tallet på personer over 70 år vil øke med over 70 prosent i løpet av tyveårsperioden, og tallet på personer mellom 20—29 år vil øke med over 50 prosent fra 1960 fram til første halvdel av 1970-årene. Aldersklassen 40—49 år vil derimot gå tallmessig tilbake fra vel 500 000 i begynnelsen av 1960-årene til under 400 000 i 1980.

Tall av større interesse får vi om vi tar for oss utviklingen i de enkelte fylker slik som vist i tabell 1. Mens folkemengden i hele riket i løpet av perioden 1960—1980 vil stige med omkring 19 prosent, vil Hedmark og Oppland etter prognosen praktisk talt ha samme folkemengde i 1980 som i dag. Også i Aust-Agder, Bergen, Sogn og Fjordane og Nord-Trøndelag vil stigningen være liten. Spesielt påfallende er utviklingen i Aust-Agder. Ved folketellingen i 1875 hadde Aust-Agder en folkemengde på 76 000 personer, dvs. at det absolutte folketallet nærmest har vært konstant i en periode på ca. 100 år. Mens over 4 prosent av landets folkemengde bodde i Aust-Agder i 1875, vil tallet i 1980 være kommet under 2 prosent. For Bergens vedkommende er det ikke snakk om stagnasjon i utviklingen, forholdet er bare at bosettingen nå skjer utenfor Bergen bys grenser.

Sterkest stigning finner vi i fylkene omkring Oslofjorden. Akershus vil etter prognosen få en stigning fra 1960 til 1980 på 47 prosent, og særlig stor vil stigningen

Tabell 1. Folkemengde i de enkelte fylker. Folketellingen 1960 og prognoser 1970 og 1980

Fylker og landsdeler:	1960	1970	1980
Østfold	203 000	220 000	240 000
Akershus	234 000	286 000	344 000
Oslo	476 000	538 000	604 000
Vestfold	174 000	191 000	211 000
Fylkene omkring Oslofjorden	1 087 000	1 235 000	1 399 000
Hedmark	177 000	177 000	178 000
Oppland	166 000	166 000	166 000
Buskerud	168 000	179 000	192 000
Telemark	150 000	158 000	169 000
Indre Østland	661 000	680 000	705 000
Østlandet i alt	1 748 000	1 915 000	2 104 000
Aust-Agder	77 000	78 000	81 000
Vest-Agder	109 000	121 000	138 000
Sørlandet	186 000	199 000	218 000
Rogaland	238 000	269 000	308 000
Hordaland	225 000	252 000	289 000
Bergen	116 000	119 000	121 000
Sogn og Fjordane	100 000	102 000	107 000
Møre og Romsdal	213 000	229 000	253 000
Vestlandet	892 000	971 000	1 078 000
Sør-Trøndelag	212 000	227 000	245 000
Nord-Trøndelag	116 000	119 000	123 000
Trøndelag	328 000	346 000	268 000
Nordland	237 000	250 000	271 000
Troms	128 000	135 000	144 000
Finnmark	72 000	79 000	87 000
Nord-Norge	437 000	464 000	502 000
Hele landet	3 591 000	3 895 000	4 270 000

være i Oslos nabokommuner. Når det gjelder tallene for Oslo må en særlig være klar over at prognosen hele tiden bygger på hva som vil skje om de tendenser som eksisterer får fortsette å virke i årene framover. Tallet for Oslo i 1980 ligger nemlig over det myndighetene i dag regner å kunne skaffe bolig til innen Oslos nåværende grenser. Hvis det er riktig at det ikke finnes tomteplass nok innen byens grenser, vil en få et ytterligere press mot Oslos nabokommuner etter boliger, og prognosetallene for nabokommunene kan vise seg å være for små. På mange måter vil det derfor være riktigere å se på utviklingen i områdene omkring de store byene som en enhet.

I tabell 2 har en gitt tallene som viser utviklingen av folkemengden i de tre største byene med nabokommuner. I alt vil folketallet her stige med ca. 329 000 personer i tyveårsperioden 1960—1980. Dette er nær halvparten av den øking i folkemengden i Norge som en venter i tidsrommet. Stigningen vil bli sterkest i Oslo-området som vil få over en tredjedel av folketilveksten i landet, men relativt er det ikke påfallende forskjell mellom områdene. Både Oslos, Bergens og Trondheims nabokommuner viser en stigning på mellom 60 og 70 prosent i perioden.

Tabell 2. Folkemengde i de tre største byene og deres nabokommuner.

Folketellingen 1960 og prognoser 1970 og 1980

Kommuner:	1960	1970	1980
Oslo	476 000	538 000	604 000
Bærum	57 000	82 000	109 000
Asker	18 000	22 000	27 000
Nesodden	6 000	8 000	10 000
Oppegård	7 000	9 000	10 000
Ski	8 000	11 000	13 000
Lørenskog	11 000	14 000	18 000
Skedsmo (inkl. Lillestrøm)	24 000	29 000	34 000
Rælingen	5 000	8 000	11 000
Enebakk	4 000	4 000	4 000
Fet	5 000	5 000	6 000
Nittedal	8 000	9 000	10 000
Oslos nabokommuner i alt	153 000	201 000	252 000
Oslo og nabokommunene	629 000	739 000	856 000
Bergen	116 000	119 000	121 000
Laksevåg	18 000	22 000	27 000
Fana	34 000	48 000	66 000
Os	7 000	8 000	9 000
Haus	10 000	12 000	14 000
Åsane	10 000	15 000	21 000
Askøy	10 000	12 000	15 000
Bergens nabokommuner i alt	89 000	117 000	152 000
Bergen og nabokommunene	205 000	236 000	273 000
Trondheim	59 000	60 000	61 000
Strinda	38 000	50 000	64 000
Tiller	3 000	4 000	5 000
Bynesset	2 000	2 000	2 000
Leinstrand	4 000	5 000	6 000
Malvik	5 000	6 000	7 000
Trondheims nabokommuner ialt	52 000	67 000	84 000
Trondheim og nabokommunene	111 000	127 000	145 000

De konsentrasjonstendenser som flyttebevegelsen vil føre med seg går enda tydeligere fram om en grupperer kommunene etter kommunetype. Dette er gjort i tabell 3. Tabellen viser at praktisk talt hele folketilveksten mellom 1960 og 1980 vil skje i de tettbygde kommunene. Byene (etter bystatus pr. 1/11—1960) vil bare ha en vekst omtrent i takt med økingen i den totale folkemengden, mens forstadsherredene vil vise en vekst på mellom 60 og 70 prosent, sett under ett. Også industriherredene og de andre tettbygde herredene vil ha en vekst på nærmere 30 prosent. Jordbruks-, skogbruks og fiskeriherredene vil derimot ha en nedgang i folketallet på vel 10 prosent og de andre spredtbygde herredene bare svak oppgang.[1])

Ser en nærmere på tallene for de enkelte kommuner går det fram at blant de spredtbygde kommunene er det først og fremst utkantkommunene, altså de kommunene som allerede fra før er tynt befolket og med et ensidig næringsgrunnlag i tilknytning til jordbruk eller fiske, som går sterkest tilbake.

Enkelte refleksjoner omkring prognosetallene.

Tilstrømningen til de store sentra og spesielt til Oslo-området har vært oppe til debatt i den senere tid, og fra innflytelsesrikt hold har det vært advart mot utviklingen. Det er mitt håp at de tall som er lagt fram i Byråets kommuneprognoser vil være en nyttig illustrasjon av hva som vil komme til å skje om utviklingen får fortsette

---

[1]) Kommunene er her blitt gruppert etter karakteren av bosetting og næringsgrunnlag ved folketellingen i 1960. Som byer har en regnet alle kommuner som ved folketellingen hadde bystatus. Et herred er regnet som tettbygd når halvparten eller mer av den hjemmehørende folkemengde var bosatt i hussamlinger som hver omfattet minst 200 personer. Forstadsherreder er herreder hvor minst tredjeparten av yrkesbefolkningen hadde fast arbeidssted i nærmeste by ved folketellingen, industriherreder er andre herreder hvor minst halvparten av yrkesbefolkningen var sysselsatt i industri m. v. Jordbruks-, skogbruks- og fiskeriherreder er spredtbygde herreder hvor minst halvparten av yrkesbefolkningen var sysselsatt i de nevnte næringer.

Tabell 3. Folkemengde etter kommunetyper. Folketellingen 1960 og prognoser 1970 og 1980

Kommunetyper:	1960	1970	1980
Byer	1 152 000	1 262 000	1 380 000
Forstadsherreder	521 000	670 000	845 000
Industriherreder	187 000	211 000	242 000
Andre tettbygde herreder	153 000	173 000	196 000
Tettbygde kommuner i alt	2 014 000	2 316 000	2 663 000
Jordbruks-, skogbruks- og fiskeriherreder	423 000	397 000	378 000
Andre spredtbygde herreder	1 155 000	1 182 000	1 229 000
Spredtbygde herreder i alt	1 578 000	1 579 000	1 607 000
Hele landet	3 591 000	3 895 000	4 270 000

som nå. En viss konsentrasjon av bosettingen, fra de ytterste utvær eller andre avsidesliggende boplasser til nye bygdesentra er det vel ikke så mange som har noe å innvende mot. Med nåtidens kommunikasjoner vil en slik utvikling være naturlig, og stort sett vil den løse langt flere problemer enn den skaper. Men for de som blir boende igjen i utværene blir vel likevel trivselen mindre og vanskelighetene større enn før.

Selv om en ikke skal undervurdere tilflytningen til forskjellige bygdesentra er det likevel folkeøkingen i og omkring de store byene som setter sitt preg på utviklingen. Den skaper stort sett problemer, både for tilflytnings- og fraflytningsstrøkene. Et visst minimum av bosetting må det vanligvis være for å skape trivsel og gjøre det mulig å få del i mye av det et moderne samfunn bør kunne by. Pr. person vil det falle uforholdsmessig dyrt å føre f. eks. gode kommunikasjoner fram til utpostene, for barna vil skoleveien bli lang og skoleforholdene i det hele ofte dårligere, og for husmoren vil det kunne bli besværlig å nå de forretninger hun i stadig større utstrekning er blitt avhengig av. Fraflytning skaper dessuten i seg selv tendensen til ytterligere fraflytning. Det er f. eks. ikke så rart om guttene synes det ikke er så trivelig som før etter at jentene er flyttet!

De store sentrale strøks problem er å skaffe innflytterne de samme goder som stedets befolkning allerede har, og det skal helst gjøres på en slik måte at det ikke går ut over trivselen og leveforholdene ellers for de som allerede bor der. Det er ikke grunn til her å gå i detaljer over hva som trengs av boliger, vei, vann, kloakk, kommunikasjoner og forskjellige offentlige institusjoner, men det kan kanskje være av interesse å gi et par eksempler som kan kaste lys over de problemer vi møter:

I tabell 4 er det gitt en oversikt over tallet på personer i skolealderen i 1960 og 1980 fordelt på kommunetyper. Det er gitt særskilte tall for barn i folkeskolealderen 7—14 år og for personer i de aldersklasser som elevene i den høyere skole rekrutteres fra, 15—19 år. Begge disse aldersgruppene vil i tyveårsperioden vokse svakere enn totalbefolkningen om en ser riket under ett, og det burde for så vidt ikke være noe stort problem å bygge ut skolene slik at de kan ta imot de nye elevkullene. Ser vi imidlertid på fordelingen på kommunetypene, finner vi at utviklingen er svært ulik fra kommunetype til kommunetype. I begge aldersgruppene får forstadskommunene en øking som i absolutte tall omtrent tilsvarer økingen i hele landet, sett under ett. Folkeskolenes kapasitet i forstadskommunene må økes med nær 60 prosent, og selv om vi ser bort fra at en stadig større del av aldersklassen 15—19 år søker den høyere skole, må kapasiteten i denne skoletype i forstadskommunene økes med 75 prosent. Dette er gjennomsnittet for alle forstadskommunene, og det er selvsagt enkelt å plukke ut kommuner hvor utviklingen går enda raskere. Og hele denne kapasitetsøkingen skal skje i løpet av en tyveårsperiode! Byer og andre tettbygde kommuner utenom forstadskommunene vil bare få en moderat vekst, og jordbruks-, skogbruks- og fiskerikommunene sett under ett vil rett og slett få en nedgang i tallet på barn i skolealderen. Her vil det altså bli stående tomme skoleplasser, men kvaliteten av disse kan kanskje av og til være så som så.

Ser vi på den aldersgruppe hvor familiene som regel stiftes, blir stigningen i forstadskommunene enda mer utpreget. Aldersklassen vil dobles i løpet av tyeårsperioden. Det må foregå en vesentlig øking i byggekapasiteten i forstadskommunene om ikke forholdene på boligmarkedet skal bli en god del verre enn de er i dag.

Forts. side 21.

Tabell 4. Barn og ungdom i skolealderen etter kommunetype. Folketellingen 1960 og prognoser 1980

Kommunetyper:	7—14 år 1960	7—14 år 1980	15—19 år 1960	15—19 år 1980
Byer	134 000	155 000	82 000	88 000
Forstadsherreder	74 000	117 000	37 000	65 000
Industriherreder	27 000	31 000	14 000	17 000
Andre tettbygde herreder	24 000	28 000	12 000	15 000
Tettbygde kommuner i alt	259 000	331 000	145 000	185 000
Jordbruks-, skogbruks- og fiskeriherreder	65 000	48 000	33 000	26 000
Andre spredtbygde herreder	173 000	163 000	86 000	89 000
Spredtbygde herreder i alt	238 000	211 000	119 000	115 000
Hele landet	497 000	542 000	264 000	300 000

praktisk
juridisk
økonomisk
sosial

Knut E. Hensiksen—Leif H. Skaare:

OPPSLAGSBOK

JOHAN GRUNDT TANUMS FORLAG
405 sider

Av Egil Bakke

Det går fram av forlagets presentasjon at dette oppslagsverket i første rekke tar sikte på å gi svar på spørsmål det enkelte menneske kan møte i sitt daglig virke, som familiemedlem og som samfunnsborger. Man kan si at de ord og begreper som verket gir opplysninger om er sett fra et mikrosynspunkt. Om man slår opp på ordet «investering» heter det «betyr kapitalanbringelse. Se dette.» For sosialøkonomer må nok en slik presentasjon av begrepet «investering» fortone seg som lite fyldestgjørende. Det gjør heller ikke saken bedre at man ikke finner ordet «kapitalanbringelse» som det henvises til. Det er ellers den eneste direkte feil jeg har klart å oppdage etter noen tids bruk av verket.

Av andre mer makroøkonomiske begreper gir oppslagsboken ingen omtale. Uttrykk som «betalingsbalanse», «eksport», «import», «forbruk» og «sparing» finnes ikke. Heller ikke uttrykk som OEEC, ECE eller CEE.

Det som her er anført kan ikke egentlig sies å være noen innvending mot verket, men det angir dets begrensning. Det er i første rekke et oppslagsverk om juridiske og sosiale spørsmål, mens den gir en svak dekning av de økonomiske forhold. Dette gjør ikke verket mindre nyttig for sosialøkonomer. Det er på de områder hvor vi ikke er særlig vel bevandret at oppslagsboken viser sine beste sider. Men det ville vært en vinning om den også hadde gitt bedre og framfor alt en mer sosialøkonomisk dekning av økonomiske begreper. Da ville verket bedre svart til sin tittel.

Blant de felter hvor boka gir en god dekning kan f. eks. nevnes følgende: Statsforvaltning, skatter, verdipapirer, penger og banker og arbeidsavtaler. Antall oppslagsord innen hvert felt er forholdsvis begrenset, men det gir adgang til en relativt utførlig omtale av de ord og begreper som er tatt med. Selve fremstillingen virker klar og oversiktlig. Hva som eventuelt kan innvendes mot innholdet fra et faglig synspunkt kan jeg ikke si mye om, men oversikten over medarbeiderne borger for den side av saken. Det er imidlertid mulig å finne enkelte små unøyaktigheter. Om Norges Kommunalbank heter det at den yter lån til kommuner og bygningskommuner, havnekasser, samt kommunale selskaper eller andelslag, og tar sikte på å fremme elektrisitets- eller vannforsyningen. Kommunalbanken har et videre arbeidsfelt enn dette. Finansieringen av skolebyggingen er nå en av bankens største oppgaver. Kommunalbanken burde vært omtalt f. eks. slik: Den yter lån til kommuner og bygningskommuner, havnekasser, samt kommunale selskaper eller andelslag som tar sikte på å fremme elektrisitets- eller vannforsyningen. Kommunalbankens garantivirksomhet er forøvrig ikke nevnt.

Om statsbankene under ett heter det at de skaffer seg utlånsmidler ved å ta opp statsgaranterte lån eller ved kontolån fra statskassen. I og med at det siste har vært det vanlige siden tidlig i 1950-årene burde vel dette vært nevnt først og den formelle lovadgang til å utstede partialobligasjonslån i annen omgang.

Alt i alt fortjener verket den fulle anerkjennelse. Det er et verk som utvilsomt vil være av stor verdi å ha hjemme i bokhylla, men kanskje i like stor grad er det et verk som vil være til nytte for tjenestemenn i statsadministrasjonen, forretningsfolk og for dem som arbeider i økonomiske og faglige organisasjoner.

Byråsjefstilling

I Statistisk Sentralbyrå skal byråsjefstillingen ved kontoret for konjunktur- og strukturundersøkelser besettes midlertidig for ett år fra 1. september 1963.

Stillingen er tillagt ledelsen av og ansvaret for kontorets arbeid med økonomiske strukturundersøkelser og analyser av den løpende økonomiske utvikling i Norge og utlandet og redaksjonen av «Økonomisk utsyn».
For stillingen kreves analytisk evne, erfaring i økonomisk forskning og evne til skriftlig framstilling. Det kreves tilfredsstillende helseattest.
Bruttolønnen er kr. 33 900,— pr. år. Lovfestet pensjonsordning med 6 % pensjonsinnskudd.

Skriftlig søknad sendes snarest mulig og senest 22. juni d.å. til

Statistisk Sentralbyrå, Dronningens gt. 16 - OSLO-Dep.

Oppsummering av konferansen

Professor Preben Munthes sluttinnlegg — som vi bringer nedefor — tar som utgangspunkt at under Sosialøkonomisk Samfunns høstkonferanse 1962 ble konkurransen behandlet fra tre forskjellige synspunkter:

1) Konkurransen og den økonomiske vekst.
2) Konkurransereguleringsproblemer. Myndighetenes stilling til de private konkurransereguleringer.
3) Konkurransen som markedsøkonomisk problem.

De samfunnsøkonomiske aspekter av konkurransen ble først og fremst behandlet i finansråd Eivind Erichsens foredrag om økonomisk vekst og industriminister Kjell Hollers foredrag om industripolitikken. Det karakteristiske ved disse «globale vekstopplegg» er at konkurransen som sådan spiller liten eller ingen rolle i behandlingen. Problemstillingen må jo være om konkurransen slik vi har den nå i vårt samfunn, virker som den skal, dvs. om den gjør sitt til å sikre en optimal allokering av ressursene og dermed en gunstig vekstrate. Dersom dette ikke er tilfelle, er det klart at økonomiske reformer som tar sikte på å endre konkurransesituasjonen, kunne være et middel for å stimulere den økonomiske vekst.

Det inntrykk man får av de to foredrag er at slike reformer av konkurransen neppe hører med til de viktigste virkemidler i en økonomisk ekspansjonspolitikk. Finansråd Erichsen kunne derfor behandle den aktuelle situasjon uten overhodet å komme inn på konkurransen. Dette er nok et representativt uttrykk for en oppfatning som er svært vidt utbredt. Jeg skal heller ikke polemisere mot den, selv om det naturligvis ikke er vanskelig å tenke seg et økonomisk system som kan hindre eller nedsette takten i den økonomiske vekst. Når det gjelder det klassiske problem innen økonomisk politikk, kunsten å gjøre gode tider dårligere, synes det jo nemlig ikke å foreligge noen grense for aktivitet.

Industriminister Hollers opplegg var delvis et annet. Hans problemstilling var hvordan statlig initiativ kunne komme inn og supplere det private for å stimulere til videre økonomisk ekspansjon i vårt land. Det var i første rekke et spørsmål om de store industrireisingstiltak, særlig innenfor den kraftkrevende industri. Når det gjelder mindre bedrifter og mer desentraliserte næringer, er statens oppgave åpenbart mer begrenset. Rett nok kan de komme inn med et eller annet omstilingsråd og liknende, men her overlates initiativet og gjennomføringen stort sett til de private selv.

Forskningssjef Aukrust la også samfunnsøkonomiske synspunkter til grunn da han i sine innledningsbetraktninger omtalte konkurransen. Han reiste der bl. a. det spørsmål om konkurransen ville ta en form som forbrukerne var interessert i og nevnte som eksempel på en situasjon med «konkurranseforvridning», den som hersker i internasjonal luftfart. I den forbindelse kan det være verdt å minne om at de reguleringer som iverksettes av *The International Air Transport Association* er sanksjonert av de enkelte stater. De kartellbestemmelser om priser, service o. l. som de nasjonale flyselskaper fastsetter, kan ikke håndheves før de enkelte stater har godkjent dem, og dermed er kartellet knyttet sammen med landingsrettigheter og andre former for etableringsrett. Personlig kan jeg vanskelig tenke meg at man kunne få et like sterkt privat kartell, og følgelig en like sterk konkurranseforvridning, uten offentlig medvirkning. Dette eksemplet blir derfor ikke fullt representativt for private konkurransereguleringer.

Den offentlige konkurransereguleringspolitikk i fellesmarkedet er ennå preget av usikkerhet. Romatraktatens bestemmelser, de første vedtak av Kommisjonen i Bryssel og uttalelser av ledende folk innen EEC er ikke tilstrekkelige til at man kan danne seg et mer detaljert bilde av hvordan traktaten vil bli praktisert. Det man vet er at Kommisjonen arbeider for å få i stand en harmonisering av konkurranseforholdene innenfor De Seks, og det sier seg vel også selv at en slik konkurransereguleringspolitikk *må* være et ledd i et fellesmarked. På samme måte som man søker å harmonisere bestemmelser om subsidiering innenfor jordbruk, energiframstilling, transport, industri osv., på samme måte må man søke å harmonisere konkurransereguleringsbestemmelsene. Som generaldirektør van Themaat opp-

lyste, er fristen for den første kartellregistrering utløpt. Foreløpig vet vi at tallet på de registrerte avtaler etter manges mening er påfallende lavt, og man vet jo også at registreringen har vakt uvilje på flere hold.

Det neste som skal skje er at Kommisjonen vil bearbeide det innkomne materiale og antakelig også sørge for at eventuelle glemte avtaler blir registrert. Deretter må politikken fastlegges, og enkelte prøvesaker tas opp til avgjørelse. På denne måten vil man få holdepunkt for de fortolkninger Kommisjonen vil legge til grunn. Det sier seg selv at Kommisjonen vil over, og det vil antakelig vare en få et enormt arbeid i tiden framrom tid før man ser resultater. I mellomtiden kan det kanskje være grunn til å studere nærmere de avgjørelser som er vedtatt av Den Høye Myndighet i Kull- og Stålunionen. Denne bygger jo i stor utstrekning på den samme filosofi som EEC.

Norsk konkurranseregulerings-politikk står i en noe annen stilling for tiden. Det som tiltrekker oppmerksomheten er ikke så meget fortolkningen av Prislovens bestemmelser, men spørsmålet om det skal utferdiges nye generelle bestemmelser i medhold av loven. I første rekke er det spørsmålet om de veiledende videresalgspriser som opptar oppmerksomheten. Dette var forhold som direktør Semmingsen var inne på i sitt foredrag. Han ga også en omtale av de sammenslutnings- og samarbeidsavtaler som i den senere tid er opprettet mellom en lang rekke norske bedrifter. Man fikk det inntrykk at de norske prismyndigheter i det store og hele hadde hilst denne utvikling velkommen. Dette må ha skjedd på grunnlag av en kritisk gjennomgåelse av de enkelte avtaler, men det kan kanskje være på sin plass å minne om at norsk trustpolitikk aldri har gått mer prinsipielt til verks på dette område. Man har således aldri utarbeidet faste retningslinjer i denne politikk, men bedømt hvert enkelt tilfelle for seg, Dette er delvis en annen framgangsmåte enn den man har fulgt i andre land, der man har nedlagt et stort arbeid på bransjeøkonomiske analyser.

Rammen for konkurransen i Norge ble belyst i detalj av overrettssakfører Storm Bull. Han gjorde, etter min mening, en meget nyttig innsats ved konkret å drøfte påstanden om at konkuranseklimaet skal bli så mye hardere fremover. Hvilke konkurransemidler er det som brukes i utlandet som vil kunne vinne innpass i Norge? Hvordan vil forholdet til den norske lov om illojal konkurranse bli? Er det så at vi i dette land er for dorske eller for kultiverte til å konkurrere, og er det da så at vi skal bli gjenstand for en oppkvikkingskur eller en ukultiverthetskampanje som skal bryte inn fra utlandet og som skal bestemme miljøet i vårt land? Den konklusjon jeg trakk av hans foredrag var at man har en del bestemmelser i den norske lov som vil forhindre større forandringer på dette område, men man kan naturligvis ikke utelukke at utlendinger åpent overtrer norske bestemmelser i kortere eller lengre tid. For øvrig kan jeg tenke meg at det var en del som var både fornøyd eller misfornøyd med de offisielle konkurransereguleringer vi har i vårt land og som bl. a. medfører at vi ikke får mindre leketøysgjenstander servert direkte i cornflakes'en, men som på den annen side ikke forhindrer at våre fremragende kunstnere kan få anledning til å dekorere sennepsglass.

Det tredje område for konferansen, det bedriftsøkonomiske, ble mest behandlet i form av cases. Det er derfor vanskelig å trekke ut konklusjoner og peke på fellestrekk. Ser man litt på det som har skjedd i Norge i etterkrigstiden, kanskje særlig fra 1950-årene og utover, studerer de markedssituasjoner som har foreligget og de resepter som har vært gitt til de forskjellige bedrifter om hvordan de skulle legge sin salgspolitikk an, tror jeg at man bør trekke frem enkelte bakgrunnsfaktorer, og de vil jeg gjerne si litt om.

For meg står det slik at det har skjedd fundamentale forandringer på disse områder. Det første er at vi har hatt en sterk inntektsøkning i Norge etter krigen slik at vi har fått et raskt ekspanderende marked. Det annet er at vi har fått en sterk konsentrasjon av vår befolkning i byer og tettbygde strøk og at denne befolkning har skiftet sosial karakter. Vi har fått langt flere funksjonærer enn vi hadde tidligere, langt flere folk med høyere utdannelse og vi har fått kortere kommunikasjonslinjer i vårt land både fysisk og idémessig. For det tredje har det skjedd en viss forskyvning i prisrelasjonene slik at all arbeidskraft er blitt relativt dyrere mens alle tjenester fra produksjonsutstyr er blitt relativt billigere. Dette har ført til at vår levestandards sammensetning er blitt forskjøvet.

Vi har altså fått et større og mer kjøpedyktig marked i Norge og vi har også på mange måter fått et mer standardisert marked. De rikere forbrukere har fått råd til å holde et større forbruk og et kvalitativt sett høyerestående forbruk. Dette har også betydning for bedriftens bruk av de forskjellige salgspolitiske virkemidler. Det har vært sagt at prisen ikke lenger spiller noen rolle. Personlig tolker jeg dette dit hen at prisen ikke spiller noen rolle så lenge den svarer til kvaliteten. Rikere forbrukere er ikke alltid så interessert i å kjøpe de billige varer når de kvalitativt sett er lavtstående. De vil være mer interessert i å få en stadig høyere kvalitet på produktene, og de er villige til å betale for det. Den produsent som derfor har visst hele tiden å «grade up his goods» har derfor gjort det bedre enn han som først og fremst har ligget på et konstant produktkvalitetsnivå og presset prisen så langt ned som mulig. I Storbritannia er det således påfallende hvor meget bedre Marks & Spencer har gjort det enn Woolworth. «Grading up» har i aller høyeste grad vært en av nøklene til suksess.

Det voksende marked og «standardiseringen av forbruket» har lagt et godt grunnlag for masseproduksjon. De bedre kommunikasjoner har også gjort det mulig på en rekke nye områder å fortsette overgangen fra lokalmarkeder til riksmarkeder. Av dette kan man lett trekke den konklusjon at man får et sterkt standardisert forbruksmønster. Det finnes imidlertid en tendens i den motsatte retning: Etterhvert som vi blir rikere har vi også råd til å la det gå moter i flere og flere ting. Spørsmålet er da om vi kan få de lange seriers produksjonsøkonomi og våre ønsker om moter, nyanser o. l.

Forts. side 28.

VEKST-PROBLEM i britisk økonomi

av
handelsråd
ERIK RIBU

Erik Ribu viser i denne artikkelen spørsmålet om man nå kan vente en jevn og høy vekstrate i britisk økonomi. Etter hans vurdering er det grunn til å vurdere utviklingen ganske optimistisk, selv om framgangen antakelig ikke vil komme uten tilbakeslag.

I 1950-årene og frem til i fjor steg nasjonalproduktet i Storbritannia med gjennomsnittlig 2,2 prosent pr. år. Dette er meget lavt i europeisk målestokk. Utviklingen var dessuten svært ujevn, med en oppgangsperiode fra 1952 til 1955, stagnasjon i årene 1955—58, oppgang igjen frem til 1960 og deretter ny stagnasjon.

I denne utvikling kan en spore en viss lovmessighet, og det ser ut til at førkrigstidens konjunkturbevegelser er blitt avløst av en ny syklus som utvikler seg over 5 faser:

1. Økonomisk ekspansjon med stigende produksjon og investeringer, økende press på de tilgjengelige ressurser, særlig når det gjelder arbeidskraft.
2. Lønnskrav og lønnsglidninger. Etterspørselpresset tvinger regjeringen til å bremse oppgangen for å unngå inflasjon.
3. Etterspørselspresset svekkes, ordres på kapitalutstyr går ned. Men lønnskravene opprettholdes, bedriftenes lønnsutgifter går opp.
4. Den minskede etterspørsel etter kapitalvarer og nye deflasjonistiske tiltak fra regjeringens side fører til omslag. Lønnspresset svekkes, det oppstår en del arbeidsløshet. Regjeringen legger om sin politikk i ekspansjonistiske retning, spesielt med sikte på å skape økt sysselsetting.
5. Det skapes et nytt økonomisk oppsving, og man er tilbake i fase nr. 1.

Dette er ikke noen ny konjunkturteori, men en karakteristikk av forholdene foretatt av Michael Shanks, industriredaktør i The Financial Times, i hans bok «The Stagnant Society» som kom ut i 1961 (Penguin Books). Det er utviklingen i 50-årene han har i tankene, og spesielt de forhold som forklarer den langvarige stagnasjonsperioden 1955—1958. Boka kom ut etter at Storbritannia i 1960 gikk inn i en ny stagnasjonsperiode som bortsett fra et par små blaff våren 1961 og høsten 1962 har vart helt til begynnelsen av inneværende år.

Det som Michael Shanks ønsket å få frem med sin «konjunkturteori» er at de økonomiske fluktasjoner og de langvarige stagnasjonsperioder for en stor del er selvforskyldt, et resultat av den økonomiske politikk som føres. Det er denne politikk som i Storbritannia går under benevnelsen «stop-go» politikken. I perioder med etterspørselpress har britene kjørt med strammere tøyler enn de fleste andre land av hensyn til pundets stilling og betalingsbalansen. Dette hensyn har tradisjonelt vært tillagt større vekt enn hensynet til den økonomiske vekst i landet.

En vanlig oppfatning går ut på at valutareservene og betalingsstillingen setter såvidt trange grenser for regjeringens manøvreringsmuligheter i den økonomiske politikken at en svak og ujevn økonomisk ekspansjon er den pris en må betale for å opprettholde pundets stilling som internasjonalt betalingsmiddel. Først i den senere tid har man i videre kretser begynt å innse at pundet i det lange løp bare kan bevare sin stilling ved at det realøkonomiske grunnlaget for Storbritannias produksjon og handel blir styrket. I sin budsjett-tale i april i år ga finansminister Reginald Maudling uttrykk for det syn at økonomisk ekspansjon ikke er uforenlig med en sterk stilling for pundet.

*

Det er nå tegn til at et nytt økonomisk oppsving er underveis i Storbritannia etter en deprimerende hard vinter med særdeles høy sesong-arbeidsløshet. I mars kom det et oppsving i den britiske vareeksporten. Produksjon og eksport av biler ligger for tiden på et høyt nivå. En annen faktor som virker inn er stigningen i de offentlige investeringene. Rapporter fra stillingen innen de forskjellige industribransjer vitner om økt aktivitet på mange hold og voksende tillit til at man beveger seg inn i en lysere periode for britisk økonomi.

Denne oppgang har vært ventet. Regjeringen har det siste halvåret truffet mange tiltak for å stimu-

lere etterspørselen etter varer og tjenester. Reginald Maudlings budsjett-tale gir inntrykk av at regjeringen nå er villig til å ta en betydelig risiko når det gjelder pundets stilling for å kunne skape et økonomisk oppsving. I månedene forut for budsjettet skapte Maudling gjennom bankoperasjoner, reduksjon i bilavgiften, lettelser i bedriftenes avskrivningsregler og økte investeringer i den offentlige sektor en økning i kjøpekraften på sammenlagt £ 270 mill. Det er alle disse innsprøytningene som nå begynner i virke gunstig inn på den økonomiske aktivitet i landet.

*

Det spørsmål som naturlig melder seg er om en fra nå av kan regne med en jevn og høy vekstrate som kan bli av noen varighet, eller om det utvikler seg slik at regjeringen etter en tid ser seg nødsaget til å slå retrett som så mange ganger før. Etter mitt skjønn er det grunn til å vurdere utviklingen fremover med mer optimisme enn før, selv om en nok fremdeles må innstille seg på en ujevn vekst.

I den økonomiske debatten i Storbritannia er det ofte blitt pekt på at det er mange dypereliggende årsaker til at økonomien arbeider så tungt.

Det er høyt under taket i britisk politikk og debatten om disse forhold har vært preget av en selvransakelse og selvkritikk som savner sidestykke i noe annet land. Søknaden om medlemskap i EEC ga støtet til denne diskusjonen, og den er nå blusset opp igjen etter at forhandlingene i Brussel strandet. Britene føler det slik at de nå ved egne midler må skape den stimulans til fornyelse som de regnet med ville komme gjennom aktiv deltakelse i et storeuropeisk marked, og det betyr at de må gripe fatt i mange foreldede og tilstivnede forhold i samfunnsstrukturen som bremser utviklingen i landet.

Et hovedproblem som blir skjøvet stadig mer i forgrunnen er hva man kan gjøre for å bedre alt det som sammenfattes i begrepet «industrial relations», spesielt forholdet mellom arbeider og arbeidsgiver. Ved å trekke sammenligninger med forholdene i andre land, bl. a. de skandinaviske, er det gjort klart at «industrial relations» i Storbritannia på langt nær er slik de bør være i et moderne samfunn.

I en bred artikkel i The Sunday Times den 21. april i år hevdet parlamentsrepresentanten Aidan Crawley at britene ikke er istand til å utnytte sine ressurser på en tilfredsstillende måte rett og slett fordi de som folk ikke kan arbeide godt nok sammen. Han trekker frem eksempler på hvor gammeldags forholdet mellom arbeidsgiver og arbeider er og mener bl. a. at nytt maskinelt utstyr nesten i hver eneste industribransje er overbemannet fordi man ikke kan bli enig om den mest effektive bruk av dem. Storbritannia har færre tapte arbeidsdager på grunn av streiker enn noe annet større industriland i Europa unntatt Vest-Tyskland, men det er liten trøst i dette, skriver Crawley, all den stund det er innføring av nytt produksjonsutstyr, nye arbeidsmetoder og organiseringen av arbeidet som i første rekke bestemmer produksjonsveksten.

Blant de mange institusjonelle forhold som hevdes å bremse veksten, er fagforeningsstrukturen meget i søkelyset. Den er sterkt desentralisert og bærer fremdeles preg av sin opprinnelse i håndverkslaugene med det resultat at det innen mange industribransjer er et uhensiktmessg stort antall foreninger som ved demarkasjonsavtaler seg imellom holder strengt fast ved bestemte arbeidsoperasjoner for sine respektive medlemmer. Trades Union Congress har nå selv tatt opp spørsmålet om en reorganisering av fagforeningssystemet, og for skipsbyggingsindustrien hvor forholdene i så måte er mest iøyenfallende er det en spesiell komité i sving som man har grunn til å vente seg meget av.

Andre forhold som blir trukket frem i søkelyset er arbeidsgivernes holdning, hvordan de stiller seg til ny teknikk, deres evne til ledelse av bedriftene og på hvilken bagrunn de rekrutteres (familie eller dyktighet). Spørsmålet om fagopplæringen og den tekniske utdannelse er brakt sterkt i forgrunnen. Lærlingeordningene er i flere fag stort sett de samme som de var i det 19-århundre, hevdes det. Det brukes for lite penger til forskning. Det er av mange grunner altfor lav mobilitet på arbeidsmarkedet. Transportsektoren og hele landets infrastruktur er gammeldags, skapt av besteforeldrene til dem som nå er i sin beste alder og bestemt for en tid som forlengst er passert.

Alle disse forhold og flere til blir trukket inn i debatten. Sosialøkonomene alene strekker ikke til når en skal forklare hvorfor Storbritannia står i fare for å bli akterutseilt, men sosiologene kommer med mange verdifulle bidrag. En nøyer seg ikke bare med å kartlegge de faktiske forhold, men det foretas analyser av de bakenforliggende årsaker hvor en kommer inn på hele klassestrukturen og undervisningssystemet, og dermed også språkforholdene (cockney kontra høyengelsk) som er et slikt problem at den norske språkstriden arter seg som den rene selskapslek i sammenligning.

Noen av disse tanker kommer også til uttrykk på høyeste politiske hold, og det er neppe noen som har sagt det så enkelt og klart som statsminister Macmillan under partikongressen i Llandidno i oktober i fjor. Han snakket om faren ved en nasjon som stivner til i gamle former, som holder fast ved gamle privilegier og som er redd for nye metoder. Dette gjelder både fagforeningene og bedriftsledelsen. «Det er for mange demarkasjonslinjer, sa han, sosiale og industrielle — en kan nesten snakke om et slags kastesystem. Alt dette må forandres, enten vi går inn i Fellesmarkedet eller ikke».

En vil av dette korte — og høyst ufullstendige — resymé forstå at diskusjonen spenner over et vidt felt og berører strukturelle forhold som griper meget dypt og som det vil ta tid å gjøre noe med. Det er heller ikke lett å ha noen sikker formening om hvilken betydning alt dette kan ha hatt for den økonomiske utviklingen i landet, eller om disse strukturelle forhold er så meget mindre tilfredsstillende i Storbritannia enn i mange andre land. Men en del av de mer konkrete og iøyenfallende problemer som har sammenheng med det som er nevnt her er nå tatt opp til behandling, nemlig i det nye National Economic Development Council, NEDC, populært kalt Neddy.

*

NEDC ble opprettet i begynnelse av 1962 etter initiativ av daværende finansminister Selwyn Lloyd. Det består av 20 mann, nemlig 3 regjeringsmedlem-

mer, 6 mann fra fagbevegelsen, 6 representanter for arbeidsgiverne og de industridrivende, 2 fra de statsdrevende bedrifter, 2 uavhengige økonomiske eksperter pluss Sir Robert Shone som er sjef for sekretariatet. De 3 regjeringsmedlemmene er finansministeren, handelsministeren og arbeidsministeren. Finansministeren er formann for Rådet.

Det er meningen at Rådet skal konsulteres i alle viktige spørsmål som vedrører den økonomiske politikken før regjeringen treffer avgjørelser, men det er langt igjen før det blir konsekvent gjennomført. Rådet skal også kunne befatte seg med kortsiktige tiltak og ikke bare den langsiktige politikken. Dets viktigste oppgave er generelt sett er å legge grunnlaget til rette for en sterkere økonomisk vekst i landet. Som et ledd i dette arbeid foretar Rådet analyser av hvilke faktorer som virker hindrende på den økonomiske veksten.

I oktober i fjor la sekretariatet frem for Rådet en konfidensiell rapport som inneholdt en økonomisk modell etter vanlig nasjonalbudsjettmønster med anslag over produksjonen, forbruket, investeringene etc., i årene frem til 1966. Hovedtallene ble offentliggjort, og det vakte betydelig oppsikt at NEDC gikk inn for en så vidt stor årlig produksjonsøkning som 4 prosent. Dette er jo en dobbelt så sterkt vekstrate som i de senere år.

Ifølge ekspertene var modellen en rent akademisk talleksersis som ikke ville være av særlig stor interesse før materialet var drøftet med industrien. Dette ble gjort i løpet av de påfølgende uker. Spørsmålene ble drøftet med hele 17 industribransjer som sammenlagt har omtrent halvparten av industriproduksjonen i landet og 2/5 av den samlede sysselsetting. Under gjennomgåelsen fikk man industriens syn på hvor store investeringer som må til, hvilken produktivitetsøkning som forutsettes, tilgang på faglært arbeidskraft og hvilke problemer for øvrig de enkelte bransjer må løse for å kunne være med på å gjennomføre de oppstilte mål. Fagforbundene ble trukket inn i disse gjennomgåelser og kom med mange konstruktive bidrag.

Resultatene av undersøkelsene ble presentert i en rapport. «Growth of the United Kingdom Economy to 1966», som forelå i begynnelsen av mars 1963. Ifølge rapporten finner Rådet at en 4 prosent produksjonsøkning vil være oppnåelig.

Mot slutten av april kom en ny rapport fra NEDC som bærer tittelen «Conditions Favourable to Faster Growth». Her trekkes det frem en lang rekke problemer som må finne sin løsning for at en skal kunne sikre en rimelig økonomisk vekst i fremtiden, og det fremmes også en del anbefalinger om hva en bør foreta seg. Det gjelder i første rekke utdanning og opplæring, inklusive kurser i administrasjon, arbeidskraftens mobilitet og forholdene omkring oppsigelser på arbeidsplassen, regionale problemer og industrilokaliseringen, skattespørsmål og relasjonene mellom produktivtet, priser og inntekter for å nevne det viktigste.

Et av de mest sentrale spørsmål gjelder inntektsutviklingen i landet. En forutsetning for en tilfredsstillende gjennomføring av 4 prosent-målet er at de samlede inntekter (lønninger, fortjenester og utbytte) ikke stiger sterkere enn produktiviteten, og det vil med en 4 prosent årlig produksjonsøkning si 3¼ prosent. Stiger inntektene sterkere vil det kunne forrykke både den indre og ytre balanse. Dette er også regjeringens erklærte politikk. Men den har hverken de politiske eller institusjonelle midler til å kunne påse at disse retningslinjer blir fulgt, og må i et hvert fall inntil videre stole på NEDC og det frivillige samarbeidsgrunnlag en har der.

Det er ingen tvil om at NEDC vil komme til å spille en betydelig rolle for den videre utvikling av Storbritannias økonomi. Den største verdi av dette tiltak ligger vel i det forhold at det her er skapt et forum for samarbeid mellom staten og industrien som etter hvert vil bli utbygget og styrket på forskjellige måter. Av særlig betydning er det at den britiske fagbevegelse går aktivt inn for samarbeidet.

Det er også grunn til å feste seg ved at NEDC begynner å gjøre seg gjeldende i en tid da det foreslås revolusjonerende omlegginger av hele det britiske jernbanesystem og av havnevesenet, i rapportene fra Dr. Beeching og Lord Rochdale. Snart kommer Buchanan-rapporten om veiene og veitransporten, og Robbins-rapporten om universitetene og den høyere utdannelse.

En kan nesten fornemme en ny atmosfære i det britiske samfunnsliv som kan gi en grunn til å se på landets økonomiske fremtid med større optimisme enn en gjorde etter forhandlingsbruddet i Brussel.

STATISTIKK

Sekretærstillinger er ledige for sosialøkonomer og andre med universitets- eller høyskoleutdanning i statistikk. Det blir lagt vekt på praksis i statistisk arbeid. For særlig kvalifiserte søkere kan tilsetting som førstesekretær komme på tale.

Begynnerlønn for sekretærer med høyere utdanning er kr. 19 250 pr. år, for sekretær med exam.oecon.-eksamen kr. 18 350 pr. år og for førstesekretærer kr. 22 200 pr. år.

Lovfestet pensjonsordning med 6 % pensjonsinnskudd.

De som blir tilsatt, må levere tilfredsstillende helseattest.

Skriftlig søknad med bekreftede avskrifter av eksamensvitnemål og eventuelle attester sendes snarest mulig og senest 22. juni til

Statistisk Sentralbyrå, Dronningens gt. 16 - OSLO-Dep.

Økonomiske kandidater
1908—1957

Utarbeidd av en
BOKKOMITÊ
Turid Sletten form.
Sten-Ove Callander sekr.
Paal Bog
Hans Heli
Hans Jacob Kreyberg
Henrik Palmstrøm

Av Eskild Jensen

Vi husker ikke lenger hvem som unnfanget idéen til en biografi over de økonomiske kandidater. Det hendte omkring Sosialøkonomisk Samfunns 50-års jubileum i 1958. Komitéen ble oppnevnt — og nå har vi som resultat for første gang 1313 økonomiske kandidater samlet mellom to blå permer, herav 757 statsøkonomer og 556 sosialøkonomer, 119 kvinner og 1194 menn.

Boka er grei, det er både praktisk og nyttig, og underholdende, og gunstig for klan-følelsen å ha en slik oppslagsbok med de mest elementære fakta om hver av oss 1313.

Innledningsvis har Hans Jacob Kreyberg skrevet en artikkel om Det sosialøkonomiske studium, og Paal Bog og Erik Botheim har i fellesskap skrevet et kapitel om Foreningsvirksomheten 1908—58. Stoffet har vært i gode hender hos disse forfattere, de to artiklene er gode bidrag til vår historiske bakgrunn.

Som innledning til de biografiske opplysningene har Sten Ove Callander foretatt en statistisk bearbeiding av opplysningene. 29 prosent av statsøkonomene og 50 prosent av sosialøkonomene er statsansatte, henholdsvis 9 prosent og 8 prosent er i kommunal tjeneste, mens det private næringsliv sysselsetter 52 prosent av statsøkonomene og 35 prosent av sosialøkonomene. De siste 7—10 prosentene faller på gruppene uoppgitt, husmødre, pensjonerte eller døde. — Eiendommelig er det på ny å se de høye tallene for uteksaminerte fra 1950 til 1954. I disse 5 årene ble det uteksaminert hele 273 kandidater, gjennomsnittlig mer enn 50 pr. år. I 1962 — bunnåret — var det 5.

De biografiske opplysningene i all sin alfabetiske nøkternhet gir ikke grunnlag for mange kommentarer fra en anmelder. Vi har imidlertid konstatert at det fins hele 11 rene sosialøkonomiske ekteskap. I disse ekteskapene var det i 1958 i alt 18 barn. Det er således skapt et visst grunnlag for en ny stand, annengenerasjonssosialøkonomene. Det ser ikke ut til at bidragsyterne har lagt mye vekt på den litterære form. Et unntak representerer Sten Sparre Nilson, som bl. a. skriver: «. . . Skrevet bok om befolkningsspørsmål — en overfylt verden og et overbefolket land — 1953. Dessuten avhandlinger og artikler som handler om alt for mange ulike emner — fra Adam Smiths økonomiske politikk til Wergelands lyrikk og kong Sverres propagandatrick, og fra barnebegrensningsteknikk til valgstatistikk. Endelig kan nevnes enkelte presseinnlegg, særlig omkring det stadige kjernepunkt i vår kulturdebatt — samnorsken. En spådom i Samtiden i 1953 — Det norske språk om 100 år — har allerede vist seg like forfeilet som noen konjunkturprognose.»

Alle synes å ha forsøkt å fatte seg i korthet i de biografiske opplysninger, men enkelte har hatt enda mindre på hjertet enn andre, som har hatt noe mer. Førsteplassen inntas av Julie Backer 235 mm tekst, deretter Kaare Petersen 203 mm, Petter Jakob Bjerve og Knut Getz Wold, begge 180 mm, Arne Skaug 172 mm, Oddvar Aresvik 160 mm, Gunnar Jahn 158 mm, Odd Aukrust 152 mm.

Boka er til salgs hos Sosialøkonomisk Samfunn, henv. Frederiksgt. 3, Oslo.

BOSETTINGEN *Forts. fra side 14.*

Om det skal gjøres noe for å motvirke konsentrasjonstendensene omkring de store byer og spesielt Oslo, vil det riktige trolig være på en eller annen måte å påvirke tallet på arbeidsplasser. Så lenge det er overflod av ledige stillinger i Oslo-området vil tilstrømningen fortsette. De som flytter til Oslo, er som vi har sett tidligere, vesentlig unge ugifte folk. De greier å skaffe seg en hybel, får seg jobb og stifter kontakter. Når de så senere stifter familie, blir forholdene straks vanskeligere. Mange står overfor valget mellom en utilfredsstillende bolig som ligger innenfor et område som i forhold til arbeidsplassen kan ansees akseptabel, eller en noenlunde tilfredsstillende bolig som de synes ligger for langt unna. Og så begynner kampen om den boligen som både fyller kravene til boligen i seg selv, og hvor avstanden til arbeidsstedet ikke blir for langt. Noen kan være så heldige at de på mer «tilfeldige» måter, f. eks. gjennom forbindelser eller ved arv kan få en slik bolig, men for det store flertallet må kampen føres med ett av to våpen: økonomiske, eller ved ansiennitet på boliglagenes ventelister.

Ut fra disse forhold kan det synes underlig at Oslo kommune for noen år siden nedsatte et utvalg som skulle hindre at industri flytter fra byen. Nå har vel ikke utvalget vært av de mest aktive, men personlig tror jeg det skulle være større behov for et utvalg med den motsatte oppgave.

Om en mener at den utvikling som prognosene viser er uheldig, må det handles raskt. En kan ikke med rimelighet forlange at folk skal bruke timer fram og tilbake til arbeidsstedet hver dag. Som oftest er slike reiser en større påkjenning enn et tilsvarende antall timer på arbeidsplassen. Får utviklingen fortsette som nå, må en f. eks. vente krav om at en stadig større del av de områder som nå er avsatt til friluftsarealer i byens omegn blir lagt ut til boligtomter. Det er kanskje ikke et urimelig krav. En kan ikke forlange at store deler av de som arbeider i byen i de fleste av årets dager skal reise lange strekninger for at andre en del søndager skal få kortere vei til friluftsområder. Men enten en lar folk få lange reiser til arbeidsstedet, eller en tar friluftsarealene til boligtomter, blir konsekvensen i begge tilfelle: nedsatt trivsel.

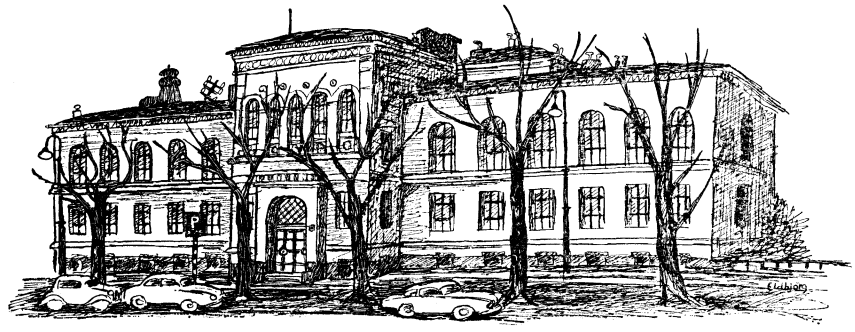

Vår-allmannamøte i Frederiksgt.

Det er nok mange år siden, om noensinne, så mange har møtt frem til allmanna-møte. Lesesal II var *stappfull.* Som vanlig blir det fremlagt en meget god semesterberetning. Det er tydelig at det er flinke folk som sitter i utvalg og komitéer.

Til ny representant på Studenttinget ble valgt Olav Magnussen.

Møtet fikk seg forelagt et interessant forslag fra Einar Einarsen og Hans Horrigmo, som etterlyser tiltak til fremme av studentmiljøet i huset. Forsamlingen bifalte forslaget, og en komité bestående av Horrigmo, Kari Skrede og Lykke skal kikke på problemet.

Noen *løse betraktninger* I SOMMERVARMEN

Studentene her i Frederiksgate har nok et av de beste miljøer av samtlige studentgrupper i Oslo. Men alt er såre relativt. Studentmiljø er et nokså udefinert begrep, men de fleste vil han en intuitiv forståelse av hva som menes med begrepet, og enhver vil vel tolke det individuelt. Mens én tenker på øl og Heidelberg vil en annen tenke på lukta på lese-salen osv.

Oslo har det dårligste studentmiljø i landet. Selv på Ås er det en mye mer studentikos atmosfære enn her. La oss nå se på hva studentmiljøet i Oslo består av. Den sjel-løse mursteinsrøysa på Blindern kan vi ikke regne med, ikke velferdsbygget heller. Kafeteriaen skiller seg ikke ut fra en hvilken som helst større bedriftskantine, hobbyrom, møterom etc. finnes i ethvert velutstyrt samfunnshus på landet. Men Kroa da? — Tja, det er nå liksom toppen av bohemtilværelse for Kari og Ola fra Rukkedal og deromkring når de kommer til Oslo for å være studenter og gå på Kroa og drikke ØL! Det, og så det å sitte på Aula-kjelleren og *diskutere dype* problemer! Ja, da er man virkelig student og med i studentmiljøet! De som har en del stempler i studiekortet vokser jo fra både øl-drikking på russe-nivået i Kroa og kvasi-intellektuelle diskusjoner i Aulakjelleren, men dette er en vesentlig del av byens studentmiljø. La oss se i øynene at Kroa skiller seg ikke fra byens ordinære restauranter i annet enn følgende: 1) Det er ubehagelig tett av folk. 2) Fyllinga gjøres på en mye mer barnslig måte. — Og disse to ulikheter skaper vel ikke noe studentmiljø? Og hvorfor skal forresten denne horden av uvedkommende jenter ha adgang der?

Og resten av miljøet? Almuen tenker seg jo et slags mystisk, frigjort, noe bohemaktig «studentliv»; det må være noe som foregår på hybelen det da? Sannheten er vel at ca. 90—95 prosent av byens studenter er trauste «brødstrevarar» med melkeflaske og loffskalk og ikke engang en rødvinsflaske i hybelkommoden; studenter som i løpet av hele sin studietid ikke foretar seg en eneste handling som kan rynke det gode borgerskapsnese. Men det er jo *noen* som når de blir studenter plutselig blir bohemer og frigjorte da. Denne «frigjortheten» består i å drikke seg full av og til og i å ligge med jenta (gutten) på hybelen av og til. Men begge disse ting er noe ikke-studerende ungdom gjør både grundigere og mer effektivt! Videre har vi fester arrangert av de enkelte studentgrupper eller lag. Disse sammenkomster skiller seg ikke ut fra de på lokalet hjemme i annet enn at stemningen på de sistnevnte er mer utvungen og at ingen blir «filosofisk» etter en halv pils.

Slik ser den «studentikose» del av miljøet i hovedsaken ut; stort sett bedrøvelige greier, til dels krampaktig og ikke noe «studentspesifikt», om noen forstår meningen med det ordet. En annen del utgjør det «politiske studentliv» — Samfundet, med sine høytidelige resolusjoner ivaretar sin hovedoppgave: Å være arena for striden mellom røde og blå, den brogete hærskare av lag og foreninger med sitt selvbeundrende pampe-hierarki, og avisene som avbilder. Alt som vedtas og alt som diskuteres er umåtelig høytidelig og viktig.

Daniel Brant i «Bondestudentar» fant ikke det «ideale studentliv» han hadde ventet seg i Kristiania («Han mista seg sjølv», sier Garborg), og det er enda mindre trolig at «bondestudenter» av 1963 finner det. Men unge Brant fant ihvertfall et studentliv, selv om det ikke var det ideelle. Anno 1963 er studentene en politisk «press-

gruppe», som med sine krav og ønskemål ikke skiller seg fra de mange andre pressgrupper. Det å være student er blitt et yrke på linje med alle andre yrker, og det er mulig at studenter flest merker at det skal betraktes slik. Men da er det ingen vits i å ønske et romanisert studentmiljø. Da er det like godt å legge bort «Caudeamus Igitur-ånden» — på bakgrunn av dagens «student-situasjon», virker den jo lett komisk allikevel.

Ånden her i huset er behagelig fri for akademisk snobberi og påtatt intellektualisme, kanskje fordi vårt studium betraktes som litt «uakademisk», men hovedsakelig fordi studentene her er noen herlige matstrevere med mer interesse for lønn etter eksamen enn for den *vitenskap* de studerer. Det heter seg at før i tiden var det livlige diskusjoner av faglig art her. I kjelleren her ble det så å si dannet «Oslo-skole». Ja, faglige diskusjoner florerer på gangen nå også, men det dreier seg snarere om regnetekniske problemer i forbindelse med oppgaven som skal leveres i morgen. Eller diskusjonen med argumenter som like godt kunne vært hentet under overskriften «Økonomi i partiprogrammet før stortingsvalg.» Det er ikke slikt som mentes med «faglige diskusjoner før i tiden», d.e. like etter krigen. Men det kan ikke ventes noe særlig nå, med den åndelige plattfothet som er innført av karrierejegere som søker studiet. Et faglig studentmiljø vil neppe oppstå i Frederiksgate med det første, og et slikt miljø kan ingen komité fremme tiltak for å skape. — Da står kosemiljøet tilbake. Å bevares — den som var lyriker og kunne skrive en ode til denne skakke rønna! Her føler man seg hjemme. Nede på Aulakjelleren blant de hovne juristene kjenner vi oss kanskje litt utenfor — men her subber man rundt i tøfler. Tidsskriftrommet med rasling i aviser, ivrige stemmer over sjakkbrettet og den gamle radioens skingrende akkompagnement i hjørnet; en stille røyk på gangen og et lunt kameratskap — jøss, det er da miljø!

Men så er det hvordan en stadig voksende horde av nye studenter skal innpasses i — og hjelpes til rette i dette miljøet, — se det er en annen sak.

L. A.

GOD SELVAAGPROPAGANDA

Befaringen av en del av Selvaags boligfelter fant sted i strålende vær. I busser beså vi oss fra Øvre Ullern Terasse med 240 000 kroners leiligheter, husleie kr. 1700 pr. mnd., via 5 andre boligfelter i halvsirkel nord for byen, over til folkeligere innskudd på Veitvedt.

Olav Selvaags meninger om boligstandard og boligpolitikk er velkjente for alle. Rundturen gikk for fort til at vi kan påstå noe grundig kjennskap til Selvaag-husenes tekniske og boligmessige standard, men det sitter igjen et inntrykk av gode og billige boliger. Da vi langt fra er eksperter på boligpolitikk er det vanskelig å si noe om hvorvidt Selvaags meninger om boligers kostnad og finansiering er geniale eller ikke, men hvis boligbygg og skolebygg er sammenliknbare i dette henseende var omvisningen på Veitvedt skole et heldig valgt middel for innpoding av Selvaagske idéer i sosialøkonomiske studenter. På Veitvedt er det for 1,6 mill. kr. bygget en velutstyrt, tipp topp folkeskole for 500 barn. En skole av tilsvarende størrelse i Bærum, Eikeli skole, kostet over 6 mill. kr. Et meget presserende spørsmål er: Disse 4,4 mill. ekstra, som er brukt til finere gulvbelegg, finere pultplater, dyrere byggematerialer etc.; hvor er *logikken* når disse pengene ikke istedet ble brukt til å bygge 2 ekstra skoler, eller til lærerutdannelse. Som overlæreren ved Veitvedt skole sa, så er ikke skolen først og fremst klasserommene og bygningen, men lærerne og det pedagogiske miljøet. Når det spørres etter en skoles kvalitet, spørres det ikke etter fasadekledningens eller gulvbeleggets kvalitet.

Etter en lunch i bowling-hallen i Veitvedt kjøpesentrum, sa Olav Selvaag selv noen ord om sitt syn på boligbygging og -finansiering. Det var forfriskende å høre en mann med så sterk tro på gjennomførbarheten av sine idéer. Han virker jo 100 prosent sikker på at han har rett og at «de andre» er dumme. Selvaag sluttet med en appell til oss, om at vi i vårt fremtidige arbeide må virke for en realistisk og rasjonell bruk av de resurser som kan brukes til boliger. Det er sosialøkonomenes oppgave, sa han, å allokere resursene, bestemme hva som kan brukes pr. bolig og altså i siste omgang, hvor mange boliger som skal bygges. Det blir så teknikerens oppgave innen den *gitte* finansieringsramme å bygge den *beste* bolig.

Mange har fått en klarere forståelse av boligspørsmålet, eller i det minste fått sådd et tvilens frø når det gjelder «tradisjonell» boligpolitikk, hvilket Selvaag skal ha all takk for.

---

obs!

Fra og med neste nummer starter vår nye, populære serie «Portrettet», hvor vi i hvert nummer fremover skal gi et kort glimt av en medstudent — som vi ser ham — «in truth and objectivity».

Følg med!

Sosialøkonomisk raritet i Arbeidsbok til Haffner og Knudsens geografi for gymnasiet.

Sosialøkonomiske fedres fagkunnskaper rangerer ikke særlig høyt hos tidens realistpregede reallinjegymnasiaster. Men forleden ble vi bedt om å rykke til unnsetning, og så en god mulighet til spre litt skikkelig kunnskap blant den norske ungdommen. Det gjaldt spørsmål 57: «Hvilke næringer bidrar i særlig grad til å dekke importoverskottet?»

Far: «Som jeg tidligere har dosert er det ingen prinsipiell økonomisk forskjell mellom varer og tjenester. Hvis man betrakter den norske betalingsbalansen, vil man se at vare- og tjenestebalansen som regel (men ikke alltid) viser underskudd. Det er dette som kalles eksportunderskudd i Statistisk Årbok (fødselsdagsgave 1960) i tabellen for utenriksregnskapet. Det er det underskudd — eller importoverskudd — som *ikke* dekkes ved inntekter av noen næringer. Altså er spørsmål 57 galt stilt.»

Sønn: «Det kan vi ikke svare, du må hjelpe meg med en ordentlig løsning, det er noe med skipsfarten».

Far: «Vel, hvis vi bare ser på varebalansen, vil vi hvert år finne et stort underskudd. Alle eksportnæringene bidrar gjennom sine inntekter til den valutariske betaling for importen, men deres samlede bidrag er ikke store nok, og derved framkommer det et underskudd. Eksportnæringenes funksjon sett i denne sammenheng er å skaffe valutamessig dekning for det underskudd som framkommer ved at inntektene ikkke er store nok.»

Sønn: «Kom til saken, ikke snakk meg rundt.»

Far: «Svar følgende: Spørsmålet burde lyde: «Hvilke eksportnæringers inntekter bidrar særlig til valutarisk dekning for importen av varer og tjenester i Norge», og som svar gjengir jeg hovedtallene fra betalingsbalansens oppgaver over eksportinntekter, fordelt på de viktigste varegrupper, skipsfartsinntekter og andre tjenester.»

Sønn: «Trorulærernskjønnera?».

Pater.

Finanskomiteen om

full sysselsetting og prisstigning

3. april 1963 en innstilling — Innst. S. nr. 168 (1962—63). Bak denne nøkterne overskrift skjuler seg et dokument som har krav på en del mer enn vanlig oppmerksomhet.

Bakgrunnen for innstillingen er professor Gerhard Stoltz's kjente utredning om de problemer som knytter seg til prisstabilitet under full sysselsetting. Denne ble — som velorienterte lesere vil være kjent med — lagt fram for Stortinget i form av en melding fra Regjeringen. Regjeringen valgte ved denne anledning å ikke stikke hodet ut, man engasjerte seg ikke i noen realitetsdebatt of de problemer som utredningen berører. Utredningen ble lagt fram for Stortinget med bare et «følgebrev» fra Regjeringen. Selv om enkelte kanskje kunne ha ønsket at Regjeringen ved denne anledning skulle ha markert sine standpunkter, er det mange grunner for at man valgte en mer stillferdig presentasjonsform. Det synes da heller ikke som om Regjeringen har fått noen kritikk for det.

Men Stortingets finanskomite går ikke av veien for å engasjere seg i den mest dyptgående problemstiling i moderne økonomisk politikk! I den omtalte inst. S. nr. 168 har finanskomitéen i en enstemmig uttalelse gått meget langt i å markere sitt synspunkt: «*Full sysselsetting må sikres selv om det kan gjøre det vanskelig å unngå stigning i prisnivået.*»

Vanligvis er vi mest opptatt av de nære ting i den økonomiske politikk. Både Sosialøkonomen og andre seriøse organer — og publikum i sin alminnelighet — er opptatt av finanskomitéens innstillinger når de berører spørsmål om betalingsbalansens underskudd, de årlige kredittavtaler, eller hvorvidt første progresjonstrinn i statsskatten skal begynne ved x eller y. Vi er langt mindre opptatt av reelle synspunkter og den prinsipielle debatt. Denne debatt synes ikke alltid å være sensasjonell, og føres vel heller ikke alltid på det høyeste kvalitative nivå.

Vi tror imidlertid at når 2020-årenes professor Keilhau skal gi ut en supplementutgave av Det norske folks liv og historie, vil han når det gjelder 1950- og 1960-årene ikke feste seg så mye ved kredittavtalene og progresjonstrinnene som ved f. eks. grunnlovsfestingen av retten til arbeid, og kanskje også — hvorfor ikke — Innst. S. nr. 168 (1962—63), hvor Stortingets finanskomite enstemmig uttaler: «Full sysselsetting må sikres selv om det kan gjøre det vanskelig å unngå stigning i prisnivået».

For å referere mer fullstendig vil vi også ta med komitéens videre bemerkninger som kanskje kan sies å moderere denne uttalelsen litt: «Komitéen vil understreke at selv om hensynet til den fulle sysselsetting må veie mer enn det å holde prisene stabile, vil det være et viktig mål for den økonomiske politikken å sikre størst mulig prisstabilitet. En prisutvikling som setter den fulle sysselsetting i fare, må søkes hindret. For vårt land som er så avhengig av å kunne selge til konkuransedyktige priser på utenlandske markeder er det av særlig betydning å hindre en kostnadsøking som forringer konkurranseevnen. Forskyvninger i prisnivået vil også ellers kunne ha uheldige virkninger.»

Mens vi omtaler denne innstillingen, vil vi også gjerne peke på et annet avsnitt i den, som kan tyde på at finanskomitéen har vært inne på en annen tanke med betydelig rekkevidde, nemlig om at staten bør spille en mer aktiv rolle ved inntektsfastsettingen her i landet enn tilfellet nå er: «Etter komiteens syn er det av vesentlig betydning om myndighetene kan bidra til at den organiserte fordelingskamp ikke slår ut i en uheldig prisutvikling. Etter komiteens oppfatning vil dette stille store krav til samarbeid mellom alle interesserte grupper. Det er viktig at dette samarbeid kan foregå i de mest hensiktsmessige former.»

Komitéens ordfører i denne saken var Aase Lionæs.

økonomisk PLANLEGGING på kontinentet

Kontorsjef Arne Lie sa i marsnummeret av Sosialøkonomen at «det ville være til mental helsebot for deler av det norske folk om en person eller institusjon som blir trodd kunne gi en beskrivelse av den økonomiske planlegging som som foregår på Kontinentet».

I april-nummeret erklærer professor Frisch seg enig i dette og anmoder Opplysningsinstituttet for Fritt Næringsliv om å gå inn for oppgaven. Samtidig henviser professoren til brosjyren «Hva saken gjelder» for dem som ønsker en foreløpig orientering.

Redaksjonen har mottatt følgende brev fra Opplysningsinstituttet for Fritt Næringsliv:

«Mentalhygiene og økonomisk planlegging»
Herr professor Ragnar Frisch.

I siste nummer av «Sosialøkonomen» finner jeg under overskriften «Mentalhygiene og økonomisk planlegging» en henstilling fra Dem til Opplysningsinstituttet — som en «institusjon som blir trodd» — om å «gi en beskrivelse av den økonomiske planlegging som foregår på kontinentet».

Vi skal forsøke å etterkomme henstillingen og oversender foreløpig et nummer av bladet «Til debatt» der De på s. 5 og utover vil finne en orientering om «Den franske planøkonomi» som er skrevet av en svensk kollega.

Ærbødigst
SVERRE THON
Opplysningsinstitutt
for Fritt Næringsliv

Redaksjonen anser det for å være betydningsfullt å få brakt klarhet i de spørsmål som her er reist. Det gjelder både hvilke krav en må stille til den økonomiske politikk for at den skal kunne betegnes som planøkonomi og hvorvidt den økonomiske politikk som følges i enkelte kontinentale land og Det Europeiske Økonomiske Fellesskap kan kalles planøkonomi. Vi vil derfor gjerne gjengi endel hovedpunkter både fra den brosjyre professor Frisch henviser til og fra den orientering vi har funnet i bladet «Til debatt».

Det er i høyeste grad et vurderingsspørsmål hva man skal legge i begrepet «planøkonomi». Det er såvidt vi vet ingen copyright på ordet og ingen bør i diskusjonen beskylde andre for å nytte ordet galt. Men diskusjonen kan lett bli forvirret hvis man legger tildels helt forskjellige ting i begrepet. La oss derfor starte med den beskrivelse av planøkonomien som Frisch gir i sin brosjyre.

Professor Frisch hevder at for at en behandling av samfunnsøkonomien skal kunne kalles en virkelig planøkonomi er det nødvendig at den er bygget opp i tre faser. For det første en analyse av *strukturen* i økonomien, for det annet en analyse av *målsettingen* for den økonomiske politikken og for det tredje en analyse av de *virkemidler* som man vil tillate brukt i den økonomiske politikken.

Betingelsen for at man skal kunne snakke om en virkelig planøkonomi er ikke bare at den analyseteknikk som settes inn er av høy vitenskapelig kvalitet og at målsettingen er sosialt betont, men også at politikerne *tillater bruk av et relativt stort utvalg av virkemidler* for at man skal kunne *nå* de mål som er oppstilt.

Strukturanalysen i økonomien er ekspertenes sak å gjennomføre. Målsettingsanalysen kan derimot bare gjennomføres ved et stadig samarbeid mellom politikerne og de analytiske eksperter. Aanalysen består i å gi en presis formulering av *hva det er man helst vil oppnå.* Ønsker man for eksempel å få raskest mulig vekst i nettonasjonalproduktet, uten hensyn til hvor-

ledes de andre sider ved samfunnsøkonomien kommer til å arte seg? Eller vil man også tillegge *fordelingen* av nasjonalinntekten på de forskjellige sosiale grupper en betydelig vekt? Som regel er det slik at det er mulig å få en *raskere* vekst i nasjonalproduktet hvis en ikke bryr seg noe om hvorledes inntektsfordelingen blir. Som regel ønsker man å gjøre et *kompromiss* og heller godta litt langsommere vekstrate for nasjonalproduktet hvis man bare kan få i stand en inntektsfordeling som man anser for mer tilfredsstillende. Det er også andre ting som kommer inn i bildet. Hvilken vekt vil man av sosiale grunner legge på å avverge arbeidsløshet? På å utbygge tilbakeliggende distrikter slik at befolkningen fortsatt kan få bo der? osv. Alle disse ønskemål, som hver for seg er berettigede, må *avveies mot hverandre* på en presis måte.

En virkelig planøkonomi må altså ta sikte på folkets *trivsel* i videste forstand.

Hva angår utvalget av virkemidler gir Frisch uttrykk for at dette kan romme nær sagt hva som helst.

Den aller mildeste form for «planøkonomi» er den som består i bare å tillate at seddelbanken driver en diskontopolitikk. Selv i de mest liberalistiske økonomier anses dette for tillatt.

Et litt større utvalg av virkemidler får man når penge- og finanspolitikken samkjøres. Nå er denne samkjøringen nesten overalt ansett som tillatelig.

En mer vidtgående type er den hvor en også tillater subsidier — til bedrifter og private —, direkte prisregulering og sosialpolitiske foranstaltninger som f. eks. barnebidrag, offentlig syketrygd, sosialpolitisk skattepolitikk osv. til beste for den jevne mann. Alt dette — eller iallfall det meste av det — kommer under kategorien penge- og finanspolitiske virkemidler.

Et mer avgjørende skritt i retning av virkelig planøkonomi betegner mengdereguleringene, f. eks. direkte investeringskontroll, byggeløyve o. likn. og en mer eller mindre utstrakt bruk av mengdemessige produksjonsforskrifter.

Hvis man i enhver konkret situasjon, etter en nøktern, realistisk vurdering av det praktisk mulige, stiller seg temmelig *fritt* i valget av de virkemidler som skal anses *tillatt,* og man kombinerer denne frihet med en *sosialt betont* målsetting som setter den jevne mann i sentrum, da er man kommet inn i en virkelig samfunnsorientert planøkonomi.

På grunnlag av sin presisering av begrepet planøkonomi hevder professor Frisch i sin brosjyre at virkelig planøkonomi ikke finnes på Kontinentet og heller ikke kan praktiseres i land som er tilsluttet Romatraktaten. For å underbygge den første del av påstanden siterer Frisch bl. a. den franske sosialøkonom Pierre Uri som uttaler følgende:

> «Frankrike og også Italia og Nederland har tydd til utarbeidingen av generelle planer... I alle tilfelle har ikke disse planene noen funksjon utover det å indikere retningen av landets økonomiske politikk, og å klargjøre de interesserte parters aksjoner ved å presentere et oversiktsbilde. Direkte kontrollforanstaltninger har mistet sin betydning overalt, og den iøynefallende fremgang i produksjon, hevingen av levestandarden, og oppnåelsen av ekstern likevekt har i virkeligheten i alle disse land tillatt en tilbakevenden til en politikk som i det vesentlige er liberalistisk.»

og Giske Anderson som i en artikkel i Arbeiderbladet sier følgende:

> «Det er viktig å forstå at den franske plan ikke setter seg som mål å dirigere produksjonen, selv ikke den delen som er nasjonalisert. Det middel som brukes er overtalelse og diskusjoner med de ansvarlige ledere innen private så vel som statlige bedrifter og på basis av de analyser som plan-kommisariatet har gjort.»

Frisch viser også til en uttalelse av professor Tinbergen til Arbeiderbladet om at de direkte virkemidler bare ville bli nyttet i nødsfall.

Professor Frisch hevder også at det nødvendigvis må bli slik fordi all historisk erfaring viser at det nettopp er gjennom markedsøkonomien at storfinansen — tatt i betydning ikke bare av de store pengeinstitutter, men også i betydningen av de store bedrifter og de store konserner — kan utfolde seg. Storfinansen bruker markedsøkonomien til å *avskaffe* det som kunne vært konkurransens gode sider, og den innfører i steden en form for diktatur. Gjennom jungelen av konserner og datterselskaper og deres datterselskaper igjen skapes det uttallige, ofte offisielt usynlige, men derfor ikke mindre mektige innflytelser.

Slik vil det gå under ethvert økonomisk system der markedsøkonomien skal herske som prinsipp. Og *utslagene blir desto kraftigere jo større det geografiske område er.* Det er derfor ikke noe å undres over at big business er interessert i et vest-europeisk fellesskap der markedskonkurransen skal herske som prinsipp.

I en lengre artikkel i bladet «Til debatt» gir Tore Sellberg — som er leder for det svenske Byrån för Ekonomisk Information (en parallell til det norske Opplysningsinstituttet for Fritt Næringsliv) — en presentasjon av den franske form for planlegging. Vi vil her nøye oss med å gjengi noen av de betraktninger direktør Sellberg kommer med når det gjelder planleggingens alminnelige karakter, bruken av virkemidler og hvorledes andre land har stilt seg til den franske form for planlegging.

Karakteren av den franske planlegging ble i realiteten fortsatt ved den instruks Regjeringen sendte Monnet forut for utarbeidelsen av den første plan i 1946: «Fordi virkeliggjørelsen av planen fordrer alles samarbeid, er det vesentlig at viktige deler av nasjonen skal samarbeide i utformingen av planen». Direktør Sellberg hevder at den franske planleging på den måten har sitt grunnlag i den forhåpning at de oppgjorte planer skal lede til resultater gjennom at alle instanser som berøres av planen har vært med på å utarbeide den og i hovedsaken vært enige om de mål som planen gir utrykk for. Man kaller derfor også det franske, økonomiske systemet for «une economie concertée», dvs. planlegning gjennom rådslagning eller i enighet. Myndighetene søker å påvirke foretagendene gjennom informasjon og overtalelser, ikke gjennom direktiver. Man anser at den gjensidige informasjon om forskjellige sektorers planlagte vekst, i og for seg skal medføre at de forskjellige enheter innenfor sektorene skal forholde seg slik at planens mål opp-

nås. Man mener også at den franske planlegning er klart demokratisk og at den har en påvirkende oppgave, ikke en befalende. Det er en «planification indicative», ikke «imperative». Man fremholder at planens fremste oppgave er å være et smidig instrument for samordningen av den økonomiske aktivitet slik at alle er informert om den relasjon man med hensyn til investeringer, beregnede avsetningsmuligheter osv. inntar i forhold til de øvrige innen sin bransje, og til andre bransjer, i sin økonomiske virksomhet.

Virkemidlene til å gjennomføre planen er ikke de samme i dag som i slutten av 1940-årene og begynnelsen av 1950-årene. Da hadde regjeringen en rekke fysiske restriksjoner til disposisjon som muliggjorde en forholdsvis rigorøs ressurs-allokering. For tiden spiller direkte reguleringer en mindre rolle, men regjeringen har likevel maktmidler i sin hånd, da den behersker sentrale, økonomiske nøkkelposisjoner. Viktigst er det at regjeringen på ulike måter råder over en stor del av investeringsvirksomheten. Således er en tredjedel av de totale investeringene offentlige investeringer. Regjeringen har dessuten en vesentlig innflytelse over investeringene innenfor de regionale forvaltninger. Både direkte og indirekte behersker derfor regjeringen nesten halvdelen av de totale investeringene. Denne halvdel er dessuten av en slik karakter at den delvis styrer andre investeringer fordi den er en nødvendig forutsetning for at andre investeringer skal kunne finne sted.

Selv over den andre halvdelen innenfor den rent private sektor kan regjeringen øve en betydningsfull innflytelse gjennom kredittgivning, spesielle avskrivningsregler, skattelettelser, investeringsbidrag og investeringslån, bygge- og etableringstillatelser m. m. En del av disse faktorer virker generelt, men flertallet kan anvendes som selektive instrumenter. Gjeldende kredittrestriksjoner muliggjør f. eks. inngrep av selektiv art. Sentraliseringen og bankvesenets delvise nasjonalisering gjør det mulig for «Banque de France» å kontrollere utlånene. Kreditter på mindre lang sikt, som spiller stor rolle i Frankrike, rediskonteres av «Banque de France» etter at den har rådført seg med Generalkommisariatet for lån over 1 mill. fr. «Credit Nationale», som er hovedkilden for langsiktige kreditter, rådspør Generalkommissariatet når det angår lån over 2.5 mill. fr. Det finnes også andre selektive instrumenter. Således er en 5% utdeling på innbetalt aksjekapital unntatt fra selskapsbeskatning forutsatt at den vedrører investeringer som er godkjent av Generalkommissariatet. Ut over dette har regjeringen som sagt muligheter til å gi subsidier, skattelettelser, investeringsbidrag og lånegarantier for investeringsvirksomhet. Fremfor alt arbeider den bevisste lokaliserings-politikken med disse instrumenter. Regjeringen kan direkte forhindre nyetablering innenfor Paris-sonen, og de fordeler som er nevnt ovenfor, anvendes for å stimulere utviklingen innenfor de underutviklede regioner. Det finnes et særskilt råd for dirigering av fonds for sosial og økonomisk utvikling, som gransker investeringsprosjekter, som direkte eller indirekte finansieres gjennom staten. Dette rådet gir anvisninger om de forskjellige prosjekters prioritet og i hvilken takt de skal gjennomføres. Hvis man gransker hvorledes de franske foretagender finansierer sine investeringer, forstår man at regjeringens direkte og indirekte innflytelse selv over investeringene innenfor privatsektoren er betydelige. I 1960 ble investeringene således finansiert på følgende måte:

	MrdNF	%
Statlige lånefonds	12.5	25.2
Kredittinstitusjoner (banker, forsikringsselskaper, etc.)	5.7	11.4
Aksjer, obligasjonsmarkedet	6.0	12.0
Middelslang kreditt ..	6.2	12.5
Foretagenders selvfinansiering	19.3	38.9
		100.0

En viss, ikke betydningsløs, priskontroll gjenstår også, først og fremst for stål, aluminium, olje og kraft samt visse kjemikalier og biler. Prispolitikken kan selvsagt på disse viktige områder anvendes som et dirigeringsmiddel.

Spørsmålet om Frankrike kan fortsette denne form for planlegging og økonomisk politikk også som medlem i Det Europeiske Økonomiske Fellesskap har vakt stor

ETIENNE HIRSCH, tidligere leder for den franske økonomiske planleggingskommisjonen, for tiden direktør i Euratom, har i et fransk tidsskrift uttalt seg om hvorvidt liberaliseringen av det økonomiske samkvem innen det europeiske fellesskapet gir noen muligheter for å opprettholde den franske planøkonomi. Han svarer ubetinget ja på dette. Han uttaler bl. a. at det å tro at den franske planøkonomi er ugjennomførbar innen Fellesmarkedet, er det samme feilresonnement som å tro at en planøkonomi bare er gjennomførbar i en fullstendig statsdirigert økonomi. Etableringen av Fellesmarkedet med den fullstendige opphevelse av alle grensehindringer for varer, tjenester, arbeidskraft og kapital fører til at man mister en del virkemidler, men representerer ikke noe prinsipielt nytt. Uavhengig av Fellesmarkedets etablering har man allerede på forhånd utenriksøkonomien og betalingsbalansen som ukontrollerbare momenter. Videre har man på forhånd helt fri mobilitet av alle innenlandske ressurser.

Etienne Hirsch trekker videre fram den planlegging på internasjonalt nivå som pågår allerede nå, og som vil bli forsterket, ikke bare på grunn av Fellesmarkedets organisasjon, men også på grunn av visse trekk ved den økonomiske struktur i Europa. Denne internasjonale planlegging forutsetter nasjonale planleggingssystemer. Som eksempler på oppgaver som faller inn under dette nevner han elektrisitets- og gassforsyningen, samferdselsårer og havneanlegg, utnytting av atomenergi, oppgaver innenfor vitenskap og forsking, investeringer i de større industrigrener, bl. a. jern- og stålindustrien, bilindustrien.

interesse. Franskmenene synes å ta en ganske offensiv innstilling til dette spørsmål. Direktør Sellberg viser til at det i innledningen til den fjerde plan uttrykkelig blir fremholdt, at det er franskmennenes oppgave å overbevise de andre land innen EEC om den franske planlegnings overlegenhet og at dette best kan skje gjennom selv å bringe plankonsepsjonen til enda klarere uttrykk.

Disse bestrebelser har fått en blandet mottagelse. Tyskerne har stilt spørsmålet om den franske planlegning med diskriminerende og konkurransebegrensede tiltak i forskjellige henseende overhodet er forenlig med Europa-avtalen. Under henvisning til den desentraliserte tyske statsorganisasjon,, den gunstige utvikling under markedsøkonomien og de dårlige erfaringene fra den nasistiske planøkonomi, avviser tyskerne tanken på at fransk planlegning skal kunne eksporteres til Vest-Tyskland.

På den annen side finnes det selvsagt også i Vest-Tyskland varme tilhengere av planlegning. Ikke minst synes det å være forholdet med tyskerne i Bryssel-kommisjonen. EEC-kommisjonens forslag i fjor om at medlemslandene skal utarbeide nasjonalbudsjetter etter et enhetlig skjema, kan nok tolkes som et første skritt mot en felles planlegning. Senere skal nemlig på basis av disse harmoniserte budsjetter et nasjonalbudsjett for fellesskapet utarbeides.

Italia og Belgia er kjølig positive til planlegningen, og hollenderne med sin økonometrisk avanserte, men ganske generelle planlegning, er imponert over franskmennenes detaljerte planlegning og den energiske måte man har fulgt opp planene på. De har dog gitt uttrykk for skuffelse over at den ikke har fått uttrykk i noen økonometrisk modell. De matematisk kyndige og praktisk kloke franskmenn har syntes at det har betydd for stor vold mot virkeligheten å søke og presse den inn i de forholdsvis enkle modeller som de matematiske ressurser hittil har anledning til. I ly av datamaskinenes erobringer har imidlertid generalkommissar Pierre Massé nå lovet snart å frembringe en økonometrisk modell for den franske plan, og da kommer sannsynligvis hollenderne til å bli bare fornøyde.

OPPSUMMERING...

Forts. fra side 17.

imøtekommet samtidig. Det har vært sagt at «produktivitetens velsignelser og standardiseringens forbannelser er to sider av samme medalje».

De raskt voksende markeder har i seg selv ikke vært et tilstrekkelig grunnlag for forretningsmessig suksess. Vi kjenner de store «booms» vi har hatt i varige forbruksgoder: kjøleskap, vaskemaskiner, radio, støvsugere, televisjon, mopeder, biler osv. Selv i de raskest ekspanderende markeder har man sett eksempler på forretningsmesige misérer, og på den annen side har man sett enkelte bedrifter gjøre det riktig godt selv i de mest stagnerende bransjer. Også i dødvanne kan man fiske gullfisk.

Det har vært sagt forbausende lite om reklame ved denne konferanse. Forskningssjef Aukrust var inne på det i sin innledning og fordømte som snarest statussymbolet og andre utslag av uheldige kjøpemotiver. Dette er naturligvis et område der vi kan la vår smak og behag løpe fullstendig fritt, og jeg vil tillate meg å legge en noe annen vurdering på statussymboler, i alle fall i enkelte sammenheng. To av de mest uhemmede oppfordringer til statuskonsumpsjon jeg har sett, har vært annonseserier fra to engelske aviser. Den ene heter rett og slett: «Top people take The Times», mens The Guardian averterer: «Lively minds read The Guardian». Da jeg selv er en varm beundrer av begge disse aviser, ville intet kunne glede meg mer enn om forfengelige forbrukeres jakt etter statussymboler kunne føre til større opplag for de to aviser.

Denne konferansen har gitt interessant belysning av alle de tre temaer som jeg nevnte innledningsvis. Hvis man til slutt skal peke på en svakhet, må det være den at det ikke ble bygget bro mellom de tre. For konferanseledelsen kan det vel imidlertid være en fordel at ikke alle emner er oppbrukt og at det således kan finnes en neste korsvei også i denne sammenheng. Imidlertid skal jeg straks skyte til at jeg tror det er et meget vanskelig brobyggingsarbeid som her forestår. Vi får kanskje gjøre som den skotske prest som kom til et betydningsfullt punkt i dagens tekst. Han så alvorlig på menigheten og sa: «Brothers, here lies a great difficulty. Let us look it squarly in the face and pass on.»

Preben Munthe.

---

vi
minner
om
betaling av abonnement
for 1963

SOSIALØKONOMENS

konjunkturtermometer

Apriltallene tyder på merkbar vekst i investerings- og konsumetterspørselen.

	1962			1963		
	Febr.	Mars	April	Febr.	Mars	April
Arbeidsmarkedet:						
1. Arbeidsledighet	103	90	89	146	108	88
Produksjon:						
1. Sesongkorrigert industriproduksjon.	116	126	120	122	129	124
2. Totalt areal under bygging . .	107	105	104	108	107	106
Konsumetterspørsel:						
1. Total detaljomsetning	99	114	112	106	118	125
2. Vinmonopolets omsetning . .	96	116	122	104	120	137
Investeringsetterspørsel:						
1. Import av maskiner og utstyr	153	179	174	151	212	192
2. Ordretilgang innenlands for jern- og metallvareindustrien [1]) . .	110	158	158	129	161	142
Utenrikshandel:						
1. Vareimport	125	152	130	128	156	145
2. Vareeksport	107	132	109	114	134	128

[1]) 3., 4. og 1. kvartal,

Alle indekser i denne oversikt har utgangspunktet 1959 = 100

Institutt for Sosiologi
Lökkevn. 7
Oslo

Br. Tengs – Oslo